

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 31/ 9. avgusta 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:

DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:

SILVO TERSEK

Novinarji:

Ziva Drole, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Tehnični urednik:

Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:

Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelek:

Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:

Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:

Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Tretja prekomorska:
ponovno v Dalmaciji
stran 4

Jožek in Fina stran 5

Videti vse in ostati
neviden stran 6

Človek z aktovko
stran 8

TV-15 za mladino
stran 16

Krajevna organizacija ZB NOV, družbenopolitične organizacije in krajanji Adlešič v Beli krajini, so minulo nedeljo, že devetnajstič zapored, pripravili tradicionalno srečanje internirancev, kot spomin na drugi avgust, pred 37 leti, ko so fašisti odpeljali v razna taborišča trideset krajanov. Več o tem srečanju boste prebrali v reportažnem zapisu v prihodnji številki.

FOTO: T. Urbas

**TITO: V prid
varnosti in
napredka vsega
človeštva in sreče
vseh ljudi**

»Z velikim zadovoljstvom izrekam udeležencem svetovne konference proti jedrskim in vodikovim bombam najboljše želje za uspešno delo.

Konferenca poteka v času, ko je za mednarodne odnose še vedno značilna oboroževalna tekma, zlasti v jedrskem oboroževanju. To neposredno ogroža svetovni mir, ovira boj proti neenakopravnim političnim in gospodarskim odnosom na svetu ter prizadevanja za popuščanje mednarodne napetosti, krepitev medsebojnega sodelovanja in zaupanja. Razvoj različnih vrst orožja, zlasti jedrskega, je dosegel strahotne razsežnosti, ogromne materialne in človeške potenciale ter znanstvene dosežke pa uporabljajo tako, da ogrožajo človeštvo, namesto da bi pripomogli k njegovemu napredku.

Zato je ohranitev miru in mednarodne varnosti dandanes toliko bolj pomembno vprašanje, ki mu mednarodna skupnost posveča izredno pozornost in mu pripisuje velik pomen. V tem procesu gre posebno mesto Organizaciji združenih narodov. Krepitev vloge združenih narodov kot univerzalnega foruma in dosledno uresničevanje temeljnih načel listine združenih narodov sta prava pot k uresničitvi njenih visokih ciljev.

Ena pglavitnih nalog mednarodne skupnosti je danes brez dvoma zaježitev oboroževalne tekme, zagotovitev pogojev za začetek dejanskega procesa razorožitve in uporaba sredstev, ki bi jih dobili z razorožitvenimi ukrepi, za potrebe razvoja, zlasti v državah v razvoju.

Jugoslavija si skupaj z neuvršenimi in drugimi državami na moč prizadeva, da bi se pozitivni proces čimprej začel. Zato so neuvrščene države tudi predlagale sklicanje posebnega zasedanja generalne skupščine Organizacije združenih narodov, ki je bilo posvečeno razorožitvi. To zasedanje je s svojimi sklepi spodbudilo proces sodelovanja celotne mednarodne skupnosti v prizadevanjih za odpravo enega bistvenih problemov našega časa, za razorožitev.

Prepričan sem, da ima vaša konferenca izjemen pomen, ker sodi k širokim mednarodnim prizadevanjem za ustavitev oboroževalne tekme in začetek procesa razorožitve, zlasti jedrske.

Ta cilj narekuje vztrajna prizadevanja vseh držav v prid varnosti in napredka vsega človeštva in sreče vseh ljudi.«.

(Poslanica udeležencem svetovne konference proti jedrskim in vodikovim bombam, ki poteka na Japonskem)

Stevan Doronjski

Kolektivno in posamično

Stevan Doronjski, član predsedstva SFRJ in predsedstva ZKJ je rekel:

– Mi se ne zavzemamo za razvijanje načela kolektivnega dela, da bi s tem okrepili moč »kolektivnega vodstva«, kakršnega poznamo iz prakse nekih političnih sistemov.

V njih so odnosi samo formalno kolektivni, a v resnici so znotraj njih vzpostavljajo hierarhične stopnice, nazivi in odnosi. V naši samoupravni družbi načela kolektivnega pomenijo, da se izpostavljajo in razvijajo takšni odnosi, v katerih bodo enaki pogoji in enake možnosti – da vsak član kolektivnega telesa ali vodstva dá maksimalni prispevek v skladu s svojimi možnostmi oziroma, da je z demokratično razpravo in odločevanjem vsaka odločitev in vsako stališče izraz skupne odgovornosti vseh, ki so sodelovali pri njihovem sprejetju.

Razume se, da se s tem ne vsiljuje obveznost, da imajo vsi vedno isto mišljenje. Odločitve se sprejemajo v skladu s principi demokratičnega centralizma.

Dušan Dragosavac:

Ne moremo se odpovedati temu, česar nimamo...

Dušan Dragosavac je rekel:

–Kar zadeva investicije, smo bili vsi v času pred kongresi v precejšnji investicijski evforiji, naj že bo nacionalni, lokalni ali kakšni drugi. Očitno pa je, da se moramo osvoboditi tega in spraviti investicije v realne okvire.

Tako se srečamo s problemom odpovedovanja. Toda odpovemo se lahko samo tistega, kar imamo, odpovemo se lahko temu, kar bi morali imeti, ne moremo pa se odpovedati temu česar nimamo. Razbiti moramo različne nerealne plane, različne iluzije in svoje ambicije, želje in potrebe spraviti v meje realnosti. Dogaja pa se, da mnogi razmišljajo takole: čemu bi zmanjšal investicije, ko pa drugi tega ne bodo storili. Potem pa čakajo drug na drugega. Takšno vedenje je nevzdržno. Vsi morajo nekaj storiti, ne da bi čakali na »druge«.

Sami pri sebi moramo razčistiti s tem, da ne moremo napraviti več, kot imamo, da nam lahko vztrajanje pri nerealnih planih povzroči samo težave in zavre razvoj družbenoekonomskih odnosov. S stališča graditve samoupravnega socializma in razvoja samoupravnih družbenih odnosov ni odločilno to, ali bomo, denimo, sto kilometrov avtoceste zgradili v letu ali dveh letih, ali pa še kasneje, za nas je odločilno vprašanje, kako bomo razvili socialistične družbene odnose. Podobno je tudi s splošno in skupno porabo. Ugotavljamo, da tako prva kot druga presegata raven doseženega narodnega dohodka, hkrati pa zahtevamo nova zajemanja iz dohodka gospodarstva.

Branko Mikulić:

Politično slepilo...

»Posebno bi opozoril na sektaštvo proti nepartijcem,« je rekel Branko Mikulić na seji občinskega komiteja ZK Stari grad v Sarajevu. »Ne vem, kako je pri vas, vem pa, da so na nekaterih sestankih osnovnih organizacij, katerim sem prisostvoval, tovariši med drugim poročali, da je v svetu mestne skupnosti, v sekcijah socialistične zveze, v odboru SZDL itd. 95 odstotkov članov ZK. To bi praktično pomenilo: če »očistimo« vse od nepartijcev, »šele takrat bo stanje najboljše!« Ampak prosim vas, tovariši, to je nesmisel, politično slepilo, skrajno škodljivo sektaštvo – mi ne smemo iz teh delovnih teles, odborov in svetov delati nove partijske institucije. Vsa ta telesa in odbori morajo biti popolnoma odprti tudi za nepartijce.«

Je morda naključje ali kaj drugega, da se zadnje čase pogosto oglašajo posamezniki, ki s kritičnimi besedami opisujejo pogrebe borcev, članov borčevskih organizacij? Neki so šli za pogrebom brez prapora. Drugod ni bilo nikogar od soborcev na pogreb. Spet tretji opaža, da borcu ob odprtem grobu nihče ni spregovoril poslovnih besed.

Ni prijetno govoriti o poslednjih slovesih, tudi ni prijetno hoditi za pogrebi, pa se kar pogosto dogaja, da so vrste pogrebcev kratke.

GLOSA

Naključje ali...?

Toda, ali tovarštvo in spoštovanje prenehata s smrtjo? So bili posebne pozornosti res vredni le tisti tovariši, ki so padli že med bojem? Seveda lahko na vse ogorčeno in odločno odgovorimo z nikalnico. Vendar pa je res, da se ponekod ta tovariška pozornost manjša. To se rado dogaja tako v zasebnih kot v manjših in večjih krajih.

Nekdo je dejal, »da niti predsednik niti tajnik krajevnega združenja borcev nista premogla besedice ob odprtem grobu umrlega soborca«. Morda predsednika ni bilo doma, morda je tajnik zbolel in, morda nista bila pravočasno obveščena? Kaj bi razglabljali o tem. Takih obveznosti ne gre naprtiti naključno, denimo, uradni dolžnosti. Beseda spoštovanja in tovarštva ob odprtem grobu je odraz odnosa do pokojnjega življenja, do njegovega prispevka družbi in ne navsezadnje do njegove osebnosti. Taki govorji bi ne smeli biti ne »izdelki«, ne naročeni in ne obvezni! Če je umrl zaslužen član naše družbe in če to vsi vemo, pa kljub temu ne spravimo skupaj nekaj skromnih besed od srca, potem tudi naročeni govorji, prapori in »delegacije pogrebcev« ne bodo pomirili naše vesti. Še manj bo naša vest pomirjena, če tega sploh ne bo.

NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE

Učinkovitost naj se oženi z odgovornostjo!

Junija in julija je skoraj pregreto deloval celotni ustroj političnega sistema in gospodarstva. V vseh smereh razvoja se je nabralo v obdelavo toliko problemov, kot malo kdaj: preučiti je bilo treba šibke točke v gospodarskih tokovih, pripraviti systemske rešitve za delovanje državne uprave in družbenih dejavnosti, za davčno politiko, stanovanjsko gospodarstvo, planiranje in podobna področja. K temu – rekli bi – načrtovanemu programu, so se nenadejano pridružile še hude posledice potresov, suše, poplav, pa energetske nevšečnosti in podobno.

Celotno delovanje je potekalo v znamenju pobud za **zboljšanje delovanja samoupravnega sistema in odločanja, za odločen spopad z inflacijo oziroma boja za stabilizacijo**. Nič koliko papirja, časa, moči in denarja smo porabili za ocenjevanje razmer. Zdi se, da smo pri tem pravi **mojstri**: znamo ocenjevati razmere, poiskati vzroke za šibke točke ter sprejemati sklepe za odpravljanje le teh, čeprav se prepogosto zatekamo zgolj k omejevanju slabega in manj k spodbujanju dobrega. Torej, smo še vedno **vajenci** glede učinkovitosti, v tem, da ne znamo razmer strpno, toda odločno **spreminjati**, posebno tam ne, kjer nas zajede najbolj grizejo in preusmerjajo načrtovane tokove.

Zdi se, da bo zdaj najbolj nujno tako delo, ki bo zagotovilo **učinkovitost**. Ustvariti bo treba trdnjše pogoje za večjo produktivnost in to ne samo v materialni proizvodnji, marveč prav **povsod** za vsakega na svojem delovnem področju. Vsakdo ima tudi **odgovornost** za svoj delokrog. Tako pa se najbrž motimo, če mislimo, da je vsak za vse enako odgovoren, če vsak enako analizira in pogosto le ponavlja sklepe drugega, čeprav vemo, da ima vsak svoje dolžnosti in odgovornosti. Zdi se določen **pereč problem** prevečkrat podobno ali enako ocenjuje tako v ZK, kot v sindikatu, SZDL ali v izvršnem svetu oziroma državni upravi. Politična in idejna izhodišča za razreševanje določenega problema naj bi veljala za vse enako zavezujoče, razreševanje samo pa je v sindikatu najbrž drugačno, kot recimo, v izvršnem svetu.

Preveč pogosto načelno govorimo enako ali podobno o tem, da so delavci nosilci odločanja, planiranja, nosilci gospodarske stabilizacije in tako naprej, premalo konkretno pa o tem, kako in kdaj bo kdo kaj storil – v okviru svojih pristojnosti in odgovornosti za to, da bodo delavci v resnici lahko nosilci želenega razvoja.

Prepogosto smo še nepopustljivo vztrajni vsak v svojih stališčih in obrambi pridobljenega položaja, nepotrpežljivi pri usklajevanju interesov, recimo pri investiranju, ter pogosto navidezni, nevsebinski pri sprejemanju samoupravnih sporazumov in dogovorov. Te neredko podpisujemo zavoljo tega, da bo za nekaj časa volk sit in koza cela, ko pa volk le poskuša kozo pojesti, ugotovimo, da je tako sporazumevanje samo sebi namen, brez vrednosti, brez materialnih ter moralnih posledic in znova se znajmo pri sporazumevanju za novo sporazumevanje. In menda so nekateri še vedno tako odtujeni in hkrati močni, da se lahko tudi sporazumevajo za izsiljevanje.

Delavci prav gotovo niso krivi, če planiramo za dva odstotka večji uvoz, imamo pa ga za več kot 30 odstotkov večjega, ali pa če v gospodarstvu zaposlujeemo v okvirih planiranega odstotka, »negospodarstvo« pa visoko nad dopustnim? Ali so delavci krivi če se nekdo v njegovem imenu dogovori za gradnjo tovarne, že zato, ker tako tovarno gradijo tudi v sosednji občini ali republiki, ali pa če je trgovina nesposobna ali noče odkupiti paradižnik po tri dinarje v Makedoniji, prekupčevalci pa se prosto gibljejo in delujejo s polnimi mavhami denarja po tržnicah in diktirajo cene. Itd.

No, zdaj imamo dobre in trdne politične in strokovne analize o tem, kje smo, kaj nas pesti in pa tudi sklepe imamo, kaj moramo storiti za odpravo težav. Zdi se, da gre za to, da bomo močni in učinkoviti pri uresničevanju sklepov in trdnih namenov. **Prav za učinkovitost gre in hkrati za odgovornost slehernika za tisto, za kar je pač odgovoren...** Daj da bi vajenec kaj kmalu dohitel, da bi se našel – z mojstrom!

Nace Grom

S seje zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov

Enoten cilj – ohraniti raven pravic

Z novimi zakonskimi predpisi je treba zagotoviti večji vpliv koristnikov invalidnin in drugih pravic na ravni in realizaciji borčevsko-invalidskega varstva.

Delo za spremembe in dopolnitve zveznih zakonov, s katerimi se podrobneje urejajo osnovne pravice borcev, vojaških invalidov in družin padlih ter umrlih borcev, je začelo že v drugi polovici lanskega leta. To je tudi razumljivo, saj izhaja pobuda za te spremembe iz osmega kongresa ZZB NOV Jugoslavije, kongresa ZKJ, kakor tudi ustreznih organov v republikah in pokrajinah. Cilj priprave novih zakonov je podrobnejše usklajevanje borčevsko-inva-

lidskega varstva s stopnjo razvoja družbenopolitičnega sistema ter, da se omogoči koristnikom, da v delegatskih strukturah aktivneje sodelujejo v odločanju o ravni in realizaciji pravic – tako je bilo rečeno na seji zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov, ki ji je predsedoval Milan Vukasović, član zveznega izvršnega sveta.

»V predhodnih razpravah v organih republik in pokrajin ter v nekaterih organih federacije smo dobili koristne pripombe in predloge, postavljeno pa je bilo tudi več vprašanj, o katerih se moramo odločiti,« je dejal predsednik Vukasović. Pri omenjenem delu

je pomembno, da se na sodobnejši način definirajo vse pravice, ki spadajo v področje tega varstva. Potrebno je najti preprostejših rešitev in formulacij, saj je bil dosedanj sistem invalidskega varstva nepotrebno zapleten in ga je poleg osnovnega zakona urejalo še 20 podzakonskih aktov.

»Borci in invalidi so doslej uveljavljali svoje pravice preko upravnih organov v skupščinah občin, ki pogosto niso dovolj usposobljeni za nudenje kakovostnejšega in učinkovitejšega varstva – v skladu z velikimi sredstvi, namenjenimi v te namene,« je poudaril tovariš Vukasović. Položaj koristnikov uslug je tak, da skoraj

nimajo nikakršnega vpliva na kakovost varstva. Zato moramo v novih zakonskih opredelitvah težiti za tem, da omogočimo koristnikom invalidnin in drugih pravic, da pridobijo preko svojih delegatov večji vpliv na vseh ravneh in mestih odločanja.

Posebno pomembno je, da se razmejijo pristojnosti med federacijo, republikami in pokrajinami ter občinami in samoupravnimi interesnimi skupnostmi, da bi tako natančno vedeli, kaj je čigava obveznost. Na seji je tekla beseda tudi o natančnejšem opredeljevanju nekaterih pravic kot na primer materialne zaščite težjih invalidov in vprašanja

zdravstvenega varstva.

Tovariš Vukasović je ob tem še dejal: »Ob vsem tem pa moramo ohraniti raven pridobljenih pravic, zato je jasno, da nove rešitve ne smejo imeti prizvoka restrikcij.«

★

V odprti in plodni razpravi so predstavniki vseh republik in pokrajin potrdili predložene rešitve in si bili enotni, naj delovna skupina nadaljuje s sestavljanjem prednačrta zakonov. Po oceni članov komiteja je lahko pričakovati sprejemanje novih zakonov s tega področja že sredi prihodnjega leta.

Č. J.

Še o ugodnostih za kmete-borce

Predsedniki republiških zborov združenega dela, zbora občin in druženopolitičnega zbora so za 26. september sklicali seje vseh zborov; obravnavali bodo tudi predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o starostnem zavarovanju kmetov.

Omenjeni predlog so že obravnavali republiški forumi ZZB NOV in dali na prvotno besedilo svoje pripombe.

Predvsem gre za nekatere spremembe in dopolnitve tega zakona na tistih mestih, kjer gre za urejanje varstvenega dodatka za socialno ogrožene kmete-borce NOV ter tiste določbe, ki so povezane z zakonom o preživninskem varstvu kmetov, ki ga je Skupščina SR Slovenije sprejela lanskega decembra.

Naj ob poročanju o razpravi k predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o starostnem zavarovanju kmetov dodamo še nekaj podatkov o rasti družbene skrbi za urejanje tega področja: v letu 1972, ko je bilo uvedeno obvezno starostno zavarovanje kmetov in je bila uzakonjena solidarnostna udeležba družbe, je le-ta pokrivala 50 odstotkov izdatkov za kmečke pokojnine, 1977. leta je ta odstotek porasel na 60 odstotkov, lani na 71 in letos na 76,7 odstotka. Doslej se je pet tisoč kmetov zavarovalo pokojninsko in invalidsko (kot so zavarovani delavci v združenem delu) 1800 jih je uveljavilo pravico do osebne starostne pokojnine, vendar pa večina kmetov (ki se preživljajo izključno s kmetijstvom) ostaja še vedno v obveznem starostnem zavarovanju, ki zagotavlja le starostno pokojnino brez invalidskega zavarovanja. Tako stanje pogojujejo že znane razmere, da je večina omenjenih kmetov stara že več kot 60 let ter je oteženo združevanje njihovega dela in sredstev z družnim delom. B. Ž. J.

V Igalu po potresu

Hud potres, ki je 15. aprila prizadejal velikansko škodo celotnemu Črnogorskemu Primorju, ni prizanesel tudi počitniškemu domu vojaških invalidov v Igalu. Stari del tega doma, ki je bil zgrajen leta 1961, je bil 80 do 90 odstotkov poškodovan. Tudi novi del je bil poškodovan, vendar pa je bil zavoljo hitrega in uspešnega dela kolektiva tega doma in širše družbene skupnosti hitro usposobljen za nadaljnje delo.

V času prvega potresa je bilo v zdravilišču in počitniškem domu 287 vojaških invalidov in nosilcev spomenice. Prvi strah pred najhujšim je zamenjala hitra ter organizirana pomoč in skrb. Prve so reševali in odnašali na varno najtežje invalide in v dveh dneh so bili že vsi začasni prebivalci doma poslani domov. Seveda s tem težave v domu še daleč niso bile rešene.

Že prve ocene po potresu so pokazale, da v starem delu popravila in sanacija ne pridejo več v poštev, ker je bil ta del preveč poškodovan. Tudi za novi del so ugotovili, da ga ne bo mogoče uporabljati brez večjih opravljenih popravil.

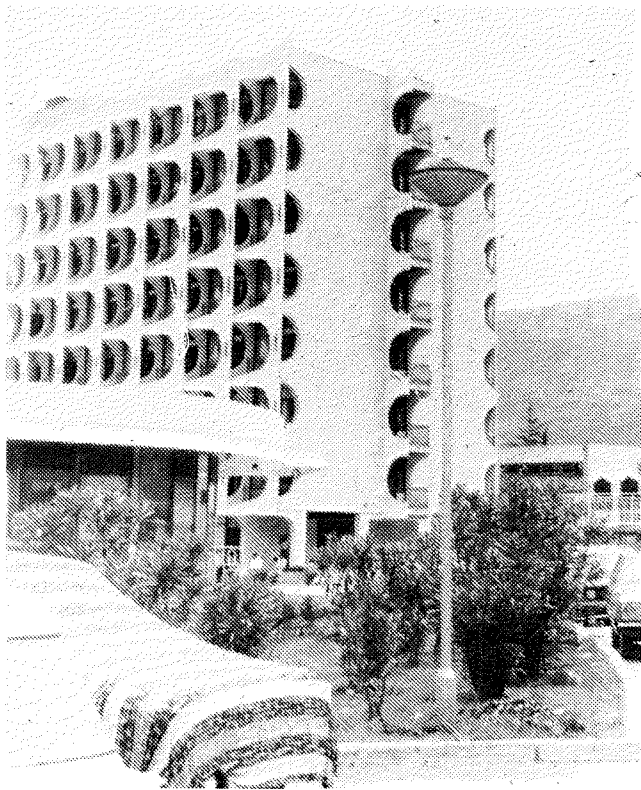
Osnovna konstrukcija je sicer uspešno prestala potres, bolj žalostno podoba pa so kazale predelne stene.

V rekordnem času po potresu je s pomočjo zares široke družbene skupnosti uspelo kolektivu doma usposobiti del novega domskega objekta za goste. Ta čas se v tem obnovljenem

delu nahaja že 300 vojaških invalidov na zdravljenju in okrevanju.

Četudi delajo sedaj domovi komaj s polovično kapaciteto (glede na predpotresne zmogljivosti), kolektiv doma vendarle upa, da bodo letošnje obveznosti za zdravljenje in okrevanje invalidov izpolnili.

Č. J.

V Postojni ne mirujejo

Pred nekaj dnevi smo obiskali občinski odbor ZZB NOV Postojna, da bi povprašali po morebitnih novicah in pogledali, če so v teh pasjih dneh že vsi »pobegnili« na počitnice.

Tovariš Franc Bitnar, tajnik občinskega odbora, ki je pravzaprav uradno že na dopustu, nas je počakal v pisarni zveze in povedal nekaj zanimivosti o njihovem delu.

»S posebno dobo smo k sreči že opravili in imamo trenutno le še deset primerov obnove postopka, ki jih bo treba rešiti. Tudi s priznavalnimi nimamo posebnih težav, saj smo imeli le-te v naši občini dovolj dobro urejene, še preden je prišlo do družbenega dogovora med slovenskimi občinami. Glede stanovajske problematike je tudi stanje ta hip kar zadovoljivo. Nekaj sitnosti imamo le s pošiljanjem borcev v zdravilišča, saj še od lanskim odobrenih 42 mest v zdraviliščih, pet borcev ni prišlo na vrsto. Letos je bilo (že od letošnjega odobrenega števila) 33 borcev v zdraviliščih in kaže, da jih bo do konca leta odšlo še enkrat toliko.

Tri tisoč dvesto borcev šteje postojnsko borčevsko članstvo in razdeljeni so v šestnajst krajevnih organizacij. Na občinskem odboru v Postojni so z delom krajevnih organizacij nadvse zadovoljni in pripominjajo, da je odraz dobrega dela le-teh tudi letos že šesta podeljena plaketa SUBNOR, ki so jo prejeli borci iz Prestranka.

Veliko naporov so že nekaj let nazaj vlagali v zbiranje materialov in pričevanj za pripravo monografije o NOB na Postojnskem. Sedaj je gradivo zbrano, zataknilo pa se je z avtorjem, ki naj bi gradivo primerno uredil. Toda tudi pri tem delu, tako meni tovariš Franc Bitnar, bodo uspeli, saj so še vse zadane naloge izpeljali do konca.

Poletni dnevi so v Postojni prav tako pasji kot po vsej Sloveniji, le da se v najin pogovor nenehno meša brnenje vrtalcev in zvoki udrihajočih krampov. Ob steni zgradbe druženopolitičnih organizacij v Postojni namreč raste prizidek, pred zgradbo pa je skopan jarek za – menda – nov vodovod, ali kanalizacijo. Tovariš Bitnar mi razkazuje kar tesno pisarno občinskega odbora in upa, da bo v prizidku kje prostora tudi za njihovo novo pisarno. »Sicer pa mečkajo s temi deli že od februarja in nič še ne kaže, kdaj bo končano.«

Na vprašanje o delovanju medresorske komisije, oziroma odbora za vprašanje borcev pri samoupravnih skupnostih zdravstvenega varstva, je bil odgovor že skoraj pričakovan. Odbor so že oblikovali, njegovo delo pa je še v povojih. Upati je, da bo s prvimi jesenskimi dnevi in koncem poletnih počitnic začel delovati, prav tako pa tudi vsi drugi podobni odbori v ostalih slovenskih občinah, ki so bili v veliki večini do letošnjega poletja le na papirju.

B. Ž. J.

V zgodnji jeseni leta 1943...

V zgodnji jeseni leta 1943 je bila v taborišču Carbonara blizu Barija v Italiji ustanovljena 1. prekomorska brigada narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, iz katere se je kmalu za tem izdvojila 2. prekomorska brigada.

To je bil izredno pomemben dogodek, svojevrsna zmaga vztrajnih in zavednih borcev in aktivistov, ki so Jugoslovonom priborili možnost, da so se – posebej na ozemlju, ki je bilo pod nadzorom Angloamerikancev – svobodno opredeljevali za narodnoosvobodilni boj, se vojaško organizirali in opremljeni vračali v domovino ter se vključevali v partizanske enote v Jugoslaviji. Pri tem moramo ugotoviti, da so bili le redki tisti, ki so v teh težkih dneh preizkušeni obrnili hrbet lastnemu narodu. Okrog 35.000 borcev se je na ta način organizirano vrnilo v domovino, bodisi v petih prekomorskih pehotnih bradah ali pa v številnih drugih prekomorskih enotah NOV, ki so jih takrat v južni Italiji in Dalmaciji ustanovili izključno ali pa v veliki meri iz prekomorcev (letalske, mornariške, tankovske, artilerijske, inženirske, enote za zvezo itd.).

Njegov delež v narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov ni le velik po številu. Njegov pomen je tudi v tem, da so bili jedro prvih enot v novih rodovih naše takrat mlade armade, ki se je med bojem neprestano število krepila, a tudi organizacijsko razvijala in izpopolnjevala ter uporabljala vse moderne opremo in orožje. Pomen prekomorskih enot je v prvi vrsti v tem, da so bili v njih pobrateni borci vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti in – da so se v njihovem sestavu borili Slovenci in Hrvati s Primorske, iz Trsta in Istre, ki so žrtvovali svoja življenja na mnogih bojiščih širom po Jugoslaviji, v Dalmaciji, Bosni in Hercegovini, v Črni gori, Srbiji, v bitki za Beograd, na sremski fronti, v Liki, Gorskem Kotaru, v Istri ter končno v bojih za Slovensko primorje in Trst, na Korškem pa za Celovec.

Več kot 27.000 primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov je bilo med prekomorskimi borci, ki so več kot petindvajset let ječali pod fašističnim jarmom in se z isto nesebičnostjo in s pripravljenostjo na žrtve borili za osvoboditev vseh jugoslovanskih narodov.

Fašistična Italija je še pred napadom začela sistematično mobilizirati po Primorski in Istri in uvrščati naše ljudi v svoje posadke v južni Italiji, na Siciliji in na Sardiniji. Že leta 1940 so dobile italijanske vojaške komande nalog, da vzamejo orožje vsem vojakom, ki so po poreklu Slovenci in Hrvati. Iz njih so ustanovili posebne kazenske enote (bataglioni speciali) in več kot 10.000 takšnih sonarodnjakov so prepeljali na Sardinijo. Z njimi so ravnali kot z kazenskimi enotami ter jih izkoriščali za razna težaška dela. V zimi 1942–43 pa so v Slovenskem primorju in v nekaterih krajih v Istri porabili še preostale moške starejših letnikov ter letnikov 1924, 1925 in 1926, ki so imeli ob internaciji šestnajst, ko je kapitulirala Italija, pa komaj sedemnajst let. Te so pošiljali naravnost v kazenske delovne enote v južno Italijo in na Sardinijo. Lahko trdimo, da je velik del mladine iz Slovenskega primorja in Istre prehodil takšno trnjevo pot izgnancev in kaznjencev. Njegov položaj se v ničemer

Tretja prekomorska: ponovno v Dalmaciji

ni razlikoval od položaja internirancev, saj so prav tako živeli v taboriščih ali v zastraženih vojašnicah. Računati je, da je bilo v teh kazenskih enotah okrog 50.000 naših ljudi.

Dne 3. septembra 1943 se je v Kalabriji izkrcala 8. britanska, 9. septembra pri Salerno v bližini Neaplja pa 5. ameriška armada. Prva je zavzela veliko пристanišče Taranto, nato Bari in končno 27. septembra veliko letališče v bližini Foggie. Druga je 1. oktobra zavzela veliko italijansko pristanišče Neapelj. S tem je bil osvojen večji del južne Italije, torej krajev, kjer je bilo ogromno število naših ljudi; ustvarjeni so bili predpogoji za kasnejše ustanavljanje baze v bližini Barija.

Dne 3. oktobra 1943 je bil vzpostavljen prvi stik z zavezniki. Tedanji podpolkovnik dr. Sergej Makiedo je še z nekaterimi tovariši stopil na italijanska tla v pristanišču Bari in te stike uresničil. Kasneje, po osvoboditvi Vide Tomšičeve iz zaporov v mestu Trani in z diferenciacijo med pristaši NOV na eni ter četniki na drugi strani v zbirni bazi Carbonara, je dobila partizanska baza v Bariju oziroma v Gravini svojo dokončno obliko. Imeni Gravina in Bari sta se od tedaj naprej bliskovito širili po vsej južni Italiji, po vseh italijanskih otokih, v Afriki, na Bližnjem vzhodu in še dlje.

Vzporedno z zasedanjem AVNOJ v Jajcu in njegovimi zgodovinskimi sklepi se je v Teheranu sestala velika trojica (Rosevelt–Stalin–Churchill). Zasedanje v Jajcu dejansko pomeni rojstvo nove Jugoslavije in njeno dokončno mednarodno uveljavitev – konferenca v Teheranu, kar se Jugoslavije tiče, pa uradno priznanje NOV, njene borbe, njenega prispevka stvari zaveznikov in hkrati potrebo po večji materialni podpori boju jugoslovanskih narodov.

V Bariju – partizanski bazi

S tem so dozoreli pogoji tudi za ustanovitev partizanske baze v Bariju. Vendar s tem še ni bilo konec ovir, ki so jih zavezniki in italijanska civilna ter vojaška oblast postavljali na pot željam borcev za odhod med partizane. Posebno močne ovire so postavljali za primorske Slovence in istrske Hrvate. Vse intervencije pri zaveznikih ali italijanskih oblasteh zaradi dovoljenja za odhod v Bari so naletale na odpor in občajno utemeljitev, da se lahko borijo za zavezniško stvar v Badoglijevi vojski. Iz borcev, ki so prišli v Bari iz vseh krajev, so bile ustanovljene naslednje prekomorske brigade in druge prekomorske enote: 1., 2., 3., 4. in 5. prekomorska brigada; 1. in 2. tankovska brigada; 1. in 2. lovsko eskadrilja (prvi jugoslo-

V počastitev 36. obletnice ustanovitve 3. prekomorske brigade in 37. obletnice ustanovitve mornarice NOVJ bo 10. septembra 1979 v Gradacu (občina Ploče) v Dalmaciji partizansko zborovanje in srečanje borcev, združeno z odkritjem spomenika komandantu brigade Bogdanu Viskiču, ki ga postavljajo preživeli borci in borke 3. prekomorske brigade s prostovoljnimi prispevki. Na zborovanju bo govoril narodni heroj Stane Bobnar, politični komisar brigade, ki je skupaj z Bogdanom Viskičem vodil brigado na zmagoviti poti od otoka Visa do reke Soče. Pred tem bodo v Osnovni šoli »Gojko Ujduković« v Gradacu odprli stalno razstavo razvojne in bojne poti 3. prekomorske udarne brigade, ki jo je pripravil Muzej ljudske revolucije Slovenije iz Ljubljane. To je prvo povojno srečanje borcev in bork omenjene brigade v Dalmaciji, ki se ga bodo udeležili nekdanji borci iz Črne gore, Dalmacije, Istre in Slovenije ter zamejstva. V zvezi s tem Slavnik iz Kopra organizira štiridnevni izlet v Gradac in obisk Mostarja, Knina in Šibenika.

vanski letalski polk in dopolnjene letalske divizije na sremski fronti); artilerijska brigada in artilerijske divizije, skupaj več kot 50 raznih baterij; 1. odred NOVJ na Bližnjem vzhodu, ki je bil pozneje kot 5. bataljon vključen v 11. dalmatinsko brigado; številne dopolnilne bri-

morske brigade iz Gravine (od 25. novembra do 7. decembra 1943) je tam ostal le majhen partijsko-politični aktiv, ki je imel nalogo, da zbira nove borce za prekomorske brigade. Po vseh velikih mestih v južni Italiji so poslali delegate, ki so tam stalno delovali in razvijali

Po izredno hudih bojih, ki so trajali več kot trideset dni, so borci 3. prekomorske udarne brigade, skupaj z drugim enotami NOVJ, vkorakali v Knin.

gade, ki so jih poslali za dopolnitev enot 8. korpusa in drugih enot NOVJ; kulturniška skupina s pevskim zborom »Srečko Kosovel«; razne druge enote, ki so bile dodeljene v že obstoječe brigade in divizije (dva prometna avtobataljona, minometalski bataljon, bataljon KNOJ, mininerji, vezisti, bolniško osebje itd.

Po odhodu 1. in 2. preko-

propagandno aktivnost. Partizansko taborišče Gravina je prav tako poslalo svojo delegacijo v severno Afriko, na Sicilijo in na Sardinijo, da seznanijo primorske Slovence in istrske Hrvate s stanjem v domovini. Kakor se je pomekala zavezniška fronta proti severu, tako so se tudi naši delegati pomikali tik za frontno črto in Jugoslovanom nudili prve informacije

Nemški vojak se ne predaja borcu 3. prekomorske udarne brigade v bojih za osvoboditev Mostarja (fotografija je nastala februarja 1945, posnel pa jo je Kjuro Vojvodić, sekretar SKOJ v 3. prekomorski udarni brigadi).

ter jih usmerjali v partizansko taborišče Gravina. Ljudi, ki so prihajali zadnje novembrske dni in prvi dni decembra 1943 – je že bilo delo naših delegacij na Siciliji in še zlasti v Kalabriji – so razvrstili po četah in bataljonih v novo nastali prekomorski brigadi, ki je dobila pozneje ime 3. prekomorska brigada. Že konec decembra 1943 je bilo vanjo vključenih 1100 borcev, ki so se vsak dan urili v vojaških veščinah in sodelovali v kulturnem in političnem življenju taborišča.

Od otoka Visa do reke Soče

Po trimesečnem urjenju in številnih manevrih je 3. prekomorska brigada v začetku marca 1944 odšla na otok Vis. Brigada je bila številčno zelo močna, saj je ob odhodu iz Italije vsaka četa štela 102 borca, brigada pa kar 1880 ljudi. Prvi bataljon je bil sestavljen iz več narodnosti: v 1. četi so bili Slovenci, v 2. in 3. četi Črnogorci, v 4. četi so bili poleg Slovencev še istrski Hrvati, v 2. in 3. bataljonu so bili samo Slovenci, v 3. četi spet Istrani in Dalmatinci. V brigadi je bila skupina 150 Italijanov – prostovoljcev, ki se je prišla boriti v Jugoslavijo. Iz te skupine in še nekaterih borcev – Italijanov, je bil na otoku Visu ustanovljen italijanski partizanski bataljon »Antonio Gramsci«, ki je bil vključen v 1. dalmatinsko proletarsko brigado.

Na Vis so prišli v času, ko so se začela intenzivna dela pri obrambnem urjenju otoka proti morebitnemu nemškemu izkrcenju. Fizična dela pri utrjevanju otoka so se prepletala z učenjem borbenih spretnosti in z ravnanjem z orožjem, pa tudi z občasnimi akcijami na sosedne otoke. Poudariti je treba, da je bila vsa ta dejavnost zelo potrebna, ker je bila ogromna večina brigadnega sestava borcev v brigadi starih med šestnajst in devetnajst let – torej takih, ki še niso imeli orožja v rokah, ker jim ga v posebnih kazenskih enotah niso zaupali. Najbolj intenzivno je bilo v enotah te brigade politično delo. Ideja bratstva in enotnosti je bila močna, trdna.

V začetku junija 1944 je prišel na Vis tovariš Tito ter člani CK KPJ in nacionalnega komiteja narodne osvoboditve. Takrat je bil otok že utrjen in vsaka brigada 26. divizije je imela svoje področje, ki bi ga branila ob morebitnem nemškem napadu na otok.

Vsak meter obale je bil nadzorovan.

Pred splošno jesensko ofenzivo so se posamezne brigadne enote udeležile po nekaj dni trajajočih samostojnih akcij. Tako je 2. bataljon nekaj tednov sodeloval v borbah na otoku Korčuli, skupaj s tamkajšnjim parti-

zanskim odredom; 3. bataljon je samostojno operiral na otoku Braču, medtem ko je ob napadu na vrhovni štab maja 1944 vsa brigada (brez 3. bataljona) sodelovala v akciji 26. divizije na otoku Braču – z namenom, da se čim večje število nemških enot pritegne v boj in da se razbremenijo pritisk na Drvar.

Nato je brigada septembra 1944 sodelovala pri osvobajanju otoka Korčule in polotoka Pelješca. Večje borbe je imela v neposredni bližini Splita, pradvsem vzdolž obale do Splita proti Trogiru. Boji za Kaštel Sućurac in juriš so rešile tovarno cementa pred uničenjem, ki so ga bili Nemci pripravili. V Split sta vkorakali 12. dalmatinska brigada in 1. bataljon 3. prekomorske brigade, v Šibenik je vkorakala 1. dalmatinska brigada in 1. bataljon 3. prekomorske brigade, kar je razumljivo, ker so bile te brigade sestavljene od domačinov. Borci 3. prekomorske brigade so se posebno izkazali v borbi pri Konjevratih, ko so v celodnevni borbi in skupaj z drugimi enotami uničili nemško posadko, ki se je umikala iz Šibenika proti Kninu. Sledil je velik boj pri Kninu, v katerem je 3. prekomorska brigada imela zelo težavno nalogo. Boj za Knin je trajal nekaj več kot trideset dni. Tudi podatke, da je bilo iz brigade izločenih več kot 400 borcev, priča o ostrini in srditosti borb. Sledile so borbe za osvoboditev Hercegovine in Mostarja ter ponovno dolg pohod proti morju in nato izkrcenja pri Biogradu na moru ter pohod preko Velebita v Liko in – borbe za osvoboditev Lapca, Bihaca, Gospića, Hrvatskega primorja in prihod na staro jugoslovansko-italijansko mejo. Tu je brigada v sklopu tržaške operacije dobila zaradi sestava posebno nalogo (takrat je imela 2300 ljudi), ki ji jo je zaupal štab IV. armade: skupaj z enotami 43. istrske divizije naj bi prebila sovražniku v zaledje ter delovala v smeri proti Trstu. Borci so nekaj dni vodili tudi neizprosne borbe okrog Klana, Ilirske Bistrice, Šapjan, Rupe in Lipe.

Vest o kapitulaciji Nemčije so borci 3. prekomorske brigade sprejeli v Tržiču ob reki Soči.

V enotah 3. prekomorske brigade je bilo 4300 borcev, od katerih več kot tri četrtine primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov. 1461 borcev je bilo ranjenih, od tega je dalo življenje 836 borcev. Med padlimi so bili mladi skojevci kot: Nada Žgur iz Ljubljane, Vojka Šmuc iz Trsta, Ivan Volk iz Suhorja, Ivan Repić iz Pivke, Stanko Škerjanc iz Graduše, Drago Bončina iz Idrije, Danilo Černović iz Ivangrada, Karmela Mijan-Bosna iz Dalmacije in drugi, ki so ostali v naših spominih kot svetel zgled hrabrosti in požrtvovalnosti. Brigada je prehodila 4300 km dolgo borbeno pot v domovini in 1800 v Italiji, skupaj okrog 6100 km. 3. prekomorska brigada je bila odlikovana z redom narodne osvoboditve, redom zaslug za narod z zlatim vencem in redom bratstva in enotnosti z zlatim vencem. Za izkazano hrabrost je oktobra 1944 dobila naziv udarna. Dobila je pohvalo vrhovnega komandanta NOVJ tovariša Tita, komandanta glavnega štaba NOV Hrvatske generalpodpolkovnika Ivana Gošnjaka, komandanta 8. udarnega korpusa in 4. armade generalmajorja Petra Drapšina in komandanta 26. udarne divizije generalmajorja Boža Božovića.

Albert Klun

Tudi Mura, ki ni bila v središču partizanskih borb, skriva v svojih nedrih številne tragedije. Ena izmed teh je naslednja:

V letu 1944 je v tujini našel košček kruha tudi Jože Vučko iz Gornje Bistrice 27 v Prekmurju. Delal je v neki tovarni v Leobnu. Tam se je seznanil z mlado Rusinjo, doma iz Ukrajine. V Nemčiji je bila na prisilnem delu. Postala sta prijatelja. Šele pred kratkim smo iz knjig župnijskega urada v Ljutomeru zvedeli, da se je Rusinja pisala Angela Pilipenko, rojena 8. 10. 1923 in doma iz Pečana pri Kijevu.

Kaj kmalu sta spoznala, da bi mogla bolje koristiti domovini, če bi se pridružila partizanom. Nekega dne sta izginila. Policija ju je iskala, toda za njima ni bilo nobene sledi.

Mlada Rusinja, ki si je nadelala partizansko ime Fina, je postala borka Levstikove brigade. (Kako sta prispela do partizanskih enot v Sloveniji, ni znano, zvedelo se je le da je bila Fina odlična borka!) Jože Vučko je na neki način obvestil domače, da sta z Rusinjo na Dolenjskem, pri partizanih.

Pred odhodom Ferda Godine v Prekmurje v jeseni 1944, je le-ta zaprosil glavni štab partizanskih odredov Slovenije, da mu dodeli Jožeta Vučka v skupino, določeno za Prekmurje. Prošnji je bilo ustreženo. Ferdo Godina je Jožetu Vučku naročil, naj ostane Rusinja pri pokrajinskem odboru za Štajersko.

Jože Vučko je ostal nekaj dni v Ljubnem, nato pa je odšel z Angelo Pilipenko-Fino po kurirski poti proti Prekmurju. Tako sta prišla tudi na postajo TV-15, katere komandir je bil Jože Kralj iz Prlekije. Partizani na tej kurirski postaji so kaj kmalu spoznali, da je partizanka Fina izredno pogumno dekle in da močno ceni našo narodnoosvobodilno borbo. Oblečena je bila v rjavo uniformo, oborožena pa le s pištolo. Poleg ruščine je govorila le slabo nemščino. Jože ni bil vključen v partizansko skupino. Ker je bil doma na levem bregu Mure v Gornji Bistrici, je dobil dobro poznal razmere ob Muri. Po izjavi njegove sestre je že v letih 1941 in 1942 često ponoči prebrodil reko in odšel čez državno nejo v Ljutomer, od koder je tiho tapil razne predmete, ki jih na Madžarskem ni bilo moč kupiti.

Jože Vučko je teh nekaj dni izkoristil za sestavo načrta, kje in kdaj prebresti Muro, da bi se lahko priključil skupini Ferda Godine.

Za izredno nevarno pot, z desnega na levi

Tragedija ob Muri

Jožek in Fina

breg Mure si je izbral temno, mrzlo in snežno silvestrovo noč 1944. Pihal je močan veter, ki se je poigral s snežinkami, mraz je prodiral do kosti. V tej noči, polni groze, sicer ni bilo na preži sovražnikov, a sama narava ni bila nič manj nevarna kot sovražne posadke.

Kot se je ugotovilo kasneje, v tej pošastni noči ni bilo posebnih težav priti do desnega brega Mure v Razkrižju – nekoliko nižje od mesta, kjer je bil, pred izgradnjo betonskega mostu, brod za prevažanje prek reke. Kljub temni zimski noči seveda ni bilo govora, da bi Fina in Jože lahko prekoračila divjo reko po mostu ali z brodom. Le-ti so bili trdno v sovražnikovih rokah.

Gladina Mure je bila za ta zimski čas neobičajno visoka. Ob vodi na desnem bregu sta se Jože in Fina slekla do perila. Obleko sta stlačila v culo oziroma v nahrbtnik ter navezala vsak svojo prtljago nad glavo. Računala sta s tem, da bosta prebredla Mu-

ro in da si bosta na levem bregu reke oblekla suho obleko.

Drzen je bil ta podvig, izredno drzen in poln junaštva! Ta ugotovitev velja tem bolj za one, ki poznajo muhavost te reke v poletnih mesecih. Kaj šele v zimskih nočeh? In jože, človek, ki je ob Muri preživel mladost, je moral vedeti kako življensko nevarna je ta reka.

Začela sta bresti ledeno vodo. Z nadčloveškimi napori sta se približevala sredini Mure. Morilska reka je postajala vedno globlja. Smrtnosni vodni tokovi so se zaganjali z vso silo v slabotna in že močno izmučena borca. Valovi so ju začeli odnašati k izhodiščnemu bregu. S poslednjimi močmi sta se iztrgala iz objema strašnih tokov. Vodila sta borbo za življenje in smrt. Trpljenje je bilo toliko večje, ker je nahrbtnik že napolnila ledena voda, drugo »prtljago« je deroča Mura že odplavila.

Povsem izčrpana sta končno premagala valove. Zlezla sta iz vode.

Spet sta se znašla na desnem bregu Mure, seveda precej nižje od kraja, kjer sta začela z nevarno potjo. Kaj sedaj? Vučko je ostal brez nahrbtnika, čevljev in obleke. Bil je oblečen le v spodnje perilo, ki je v tej mrzli noči takoj zmrznilo. Fina je sicer imela culo, iz katere je izvlekla mokro obleko. Z njo se je ovila, kolikor se je pač dalo. Obleka se je naglo spreminjala v led. Bodrila je nemočnega tovariša, ki pa ga ni mogla več spraviti z mesta. Na pol nezavestna se je odločila poiskati pomoč. Kolikor je mogla, je odhitela k najbližnji hiši. Tako se je okrog polnoči pojavila v stanovanju Zadravčevih na Razkrižju št. 18. Ker je bila obdana z ledom je izgledala kot prikazen.

Zadravec, ki je delno razumel nemški, je sčasoma doumel, kaj je želela povedati mlada Rusinja: da je ob Muri ostal še nekdo, ki čaka na rešitelja. Štete so mu sekunde. Zadravčeva mati je medtem strgala z Rusinje poledenelo obleko

ter jo oblekla v svojo. Vsi so se napotili k Muri, kamor jih je vodila Fina. Zgrešila je pot oziroma kraj, kjer je ostal Jože. Brezuspešno iskanje je trajalo več kot dve uri. Niso ga našli.

Strta Angela se je vrnila na Zadravčev dom.

Rusinja je molčala, o sebi, pa tudi o Jožetu. Ker ni imela orožja in ne partizanske uniforme, ni ustvarjala vtisa, da je partizanka. Bila je težak bolnik. Že naslednji dan po tej tragediji so ji začeli odpadati nohti na rokah in nogah, razdrojevati prsti. Nujno je potrebovala zdravniško pomoč.

Že drugi dan po nesrečnem bređenju po ledeno mrzli reki, se je na vasi zvedelo o tem dogodku. Vest je prišla do Vučkovih svojcev, ki so takoj zaslutili, da bi to znala biti Rusinja, ki je z njihovim Jožekom pobegnila in Leobna.

Jožkova sestra je obiskala Zadravčeve ter se pogovarjala z Rusinjo, od katere pa ni mogla zvedeti o Jožeku prav ničesar. Fina se je odlo-

čila molčati, da bi z nepremišljenimi izjavami ne škodovala partizanskemu gibanju, tovarišem, Jožkovim najbližnjim.

Da je Fina pri Zadravčevih, so kaj kmalu zvedeli tudi madžarski orožniki. Kako je prišlo do tega, ni znano. Ker sama ni mogla nikamor, je bila rešitev nemogoča. Čeravno se ni moglo ugotoviti, da gre za partizanko, so jo ljutomerski kozaki, katerim so jo predali madžarski orožniki, odpeljali v ljutomerske zapore. Ker se ni mogla obuti, ji je Zadravčeva zavila noge v staro odejo.

Iz ljutomerskih zaporov so Angelo Pilipenko-Fino najprej odpeljali v radgonske zapore,

od tam pa 15. januarja 1945, skupaj s Stankom Topolnikom in z Jožetom Veberičem, s popoldanskim vlakom nazaj v ljutomerske zapore. Namesto, da bi jo poslali v bolnišnico, so jo zločinci še istega dne zvečer odvedli na morišče. Kozaki so jo ustrelili v gozdu poleg Ljutomera; takrat so izkrvaveli tudi Ignac Ficko, Stanko Topolnik in Jože Veberič. Tako je utrnilo življenje ruskega dekleta, ki je v tujini spoznalo našega borca in se nato pridružilo partizanskim enotam. Angela Pilipenko-Fina počiva v slovenski zemlji, daleč od domovine in svojih ljubljenih, ki verjetno nikoli niso zvedeli, kako žalostna je bila njena usoda.

Po osvoboditvi so posmrtno ostanke takrat neznane ruske borke prenesli v skupno grobnico v Mursko Soboto, v kateri počivajo borci Rdeče armade, ki so padli v bojih za osvoboditev Pomurja.

Prav gotovo je ledena smrt strla življenje mlademu borcu Jožetu Vučku kaj kmalu od trenutka, ko je nesrečna Fina odhitela po pomoč. Mrtvega Jožeka so našli šele meseca marca 1945, ko je začel po dolgi zimi kopneti sneg. Truplo je bilo sključeno. Našli so ga madžarski orožniki. Le-tim je bilo sumljivo, ker je imel Jože vojaško perilo. Identitete niso mogli ugotoviti. O najdbi mrliča, mimo katerega so drveli valovi Mure, že več kot dva meseca, so zvedeli tudi Jožekovi svojci. Njegova sestra in brat sta po tetoviranem podlaktju in ročni uri spoznala, da gre za njunega nesrečnega brata Jožeka. O tem sta skrbno molčala. Truplo so zavili v rjuhe in odpeljali v Gornjo Bistrico, kjer so ga kot neznanega pokopali. Postavili so mu lesen križ brez imena.

Rado Pušenjak

(Podatke o tej tragediji je zbral: Stane Novak)

Malo je na svetu tako členovitih meja, kot je naša. Sosedje smo sedmim državam! Prijatelji vsem, ki mislijo pošteno in »trn v peti« tistim, ki se jim kolca po naši zemlji.

Tujega nočemo, svojega ne damo! Še naprej ostajamo zvesti Titovemu načelu.

Skladno z napredkom gospodarstva, tehničnih dosežkov, kulture, znanosti itd., se pri nas razvija in dozoreva zavest naših delovnih ljudi in državljanov: da je naša armada, naša udarna pest in za oboroženi odpor najposobnejši odred, da pa so glavne sile naše obrambe v resnici vsi ljudje z vsemi materialnimi, kulturnimi in moralnimi vrednotami s katerimi se tudi meri moč posameznih držav. In prav pri nas ta zavest vse hitreje prerasča v materialno silo ter spreminja obrambne zadeve družbe v pravico in dolžnost slehernega našega državljana. V tem smo najmočnejši, nepremagljivi.

Naša meja je še vedno najbolj odprta meja na svetu, toda samo za tiste, ki hodijo k nam s poštenimi nameni. Taka bo naša meja ostala tudi v prihodnosti.

ve oči naše zave

Prve oči naše države so dvomno graničarji, ki in dan bdijo nad našo mejo. Vidijo ponoči, zaznajo sleherni najmanjši premik, tudi takrat, ko iz neznane oblake sekajo strele za njihove hrbte. Vročina in mraz, dež in sneg, so njihovi zavezniki. V polni meri se zavedajo svojih nalog. Skrivne steze so del njih.

So zreli ljudje, čeprav v njih bi je prav tako razposajeno srce, kot pri njihovih vrstnikih. Zavedajo se svoje odgovornosti.

Čestitke ob prazniku

Te dni prejemaajo številne obmejne enote, ki čuvajo naše meje, ob petintridesetletnici njihove ustanovitve, iskrene čestitke. Te čestitke jih samo še zavezujejo. Naši graničarji pa so ponosni na svoje delo, na svoje naloge in tudi na čestitke, posebno še na tiste, ki so izrečene zares iz srca.

Varnost meje je skrb nas vseh

»Naloga slehernega vojaka ali starešine v karavli ob naši meji je zelo zahtevna, vendar za varnost naše meje moramo skrbeti prav vsi,« je v nedavnem pogovoru še posebej poudaril vođa obmejnih enot Danilo Djurovič. »Planinsko društvo in

Petnajstega avgusta praznujejo graničarji svoj praznik

Videti vse in ostati neviden

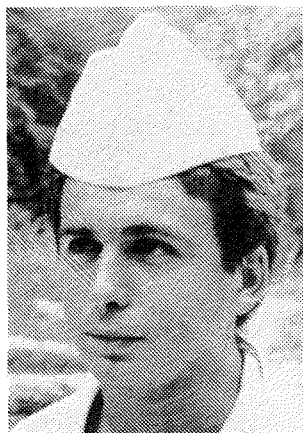
Mirko Smilić

Pavle Krznarić

Milorad Poučki

Dragan Radovančev

krajani, ki živijo v neposredni bližini karavel, taborniki, člani gorske reševalne službe, lovci, mladina... mi vsi smo poklicani,« je nadaljeval Djurovič, »da čuvamo in očuvamo naše meje. Sodelovanje z našimi obmejnimi enotami na meji ne pozna meja. Vsem radi sežemo v roko, se zadržimo z njimi v prijetnem pomenku, kjer kramljamo kot prijatelji in znanci, pa vendar je v nas vseh poglavitna skrb naša meja.

Številna srečanja krajanov, mladine, ZRVS, lovcev, krajevne skupnosti itd. z našimi graničarji so prešla že v navado. Združeni smo močnejši, velja pravilo in tega se poslužujemo tudi mi! Ob tem pa se zavedamo, da brez uspešnega sodelovanja in

pristnih ter tovariških odnosov ni mogoče uspešno zavarovati suverenost naše meje. Moram reči, da kolektivi na karavlah vse te naloge zares uspešno izpolnjujejo, pri čemer moram še posebej poudariti že dolgoletno sodelovanje med karavlo, ki ji poveljuje Mirko Smilić in krajani krajevne skupnosti Dovje-Mojstrana.

Le uspešno delo rodi sadove

Prav kmalu bo petnajst let tega, ko je prišel starešina Mirko Smilić v obmejno enoto Danila Djuroviča, kjer ni samo dober in sposoben starešina, temveč je tudi izreden družbenopolitični delavec v krajevni skupnosti. Krajanji so ga že zdavnaj sprejeli za svojega.

»Mi se zavedamo, da bi bila moja enota sposobnih fantov,« pravi Mirko, »premahnja za tako obsežen in zahteven teren. Domačini in mi pa smo eno. Pomagamo eden drugemu in tako je naša meja z »nevidnimi« stražarji, vedno močno zastražena.«

Pogovarjal sem se že s številnimi starešinami enot naše JLA, vendar toliko pohvalnih besed, kot jih je o »svojih« graničarjih, o svoji enoti, spregovoril Mirko Smilić, še nisem slišal. Zares je prijetno prislusniti besedam izkušenega starešine, ki zna povedati o vojakih lepše kot oče o svojih otrokih. Slehernega vojaka pozna v dušo. Kako bi jim sicer zaupal zahtevne naloge?!

Ena družina so! Velika, vendar složna! In prav v tem je njihova moč.

Domačini so jih sprejeli za svoje. »To so naši fantje,« pravijo v Mojstrani. »Tako poznajo naš kraj in naše težave ter želje in številne načrte, kot mi domačini.«

»Skoraj ni akcije v naši krajevni skupnosti,« pravi njen podpredsednik Pavle Krznarić, »da nam ne bi priskočili na pomoč tudi graničarji iz karavle Mirka Smilića! Tudi uspešnost akcije bi si težko predstavljali brez njihove pomoči, pa najsi gre za pomoč pri številnih opravilih, ki sodijo v krajevno skupnost ali za sodelovanje pri številnih tekmovanjih, pohodih, obrambnih dnevih...

Skratka, to so zares naši fantje! Ponosni smo nanje. Tudi kadar kateri izmed njih dobi značko ali priznanje dobrega vo-

jaka, smo priznanja prav tako veseli tudi mi.«

Fantje s karavle Mirka Smilića pa se ne vključujejo samo v dela in akcije, temveč tudi v obrambni sistem krajevne skupnosti. Obrambni načrt krajevne skupnosti Dovje-Mojstrana je tudi njihov načrt. Se je ob tem še čuditi tesnemu sodelovanju naših graničarjev s krajanji in številnim priznanjem, ki so jih prejeli za sodelovanje.

Ob tem velja še posebej poudariti, da je krajevna skupnost Dovje-Mojstrana za dolgoletno sodelovanje, pomoč in prijateljske vezi s karavlo sklenila, da prevzame pokroviteljstvo nad njo. To je bila hkrati tudi prva krajevna skupnost v naši državi, ki je prevzela pokroviteljstvo nad karavlo in jo sprejela kot svojo, graničarje in starešine pa kot svoje krajane. Niti letošnja niti prihodnje akcije »Nič nas ne sme presenetiti« jih ne bodo presenetile, kajti s strokovno pomočjo graničarjev jih zares ne bo prav nič presenetilo, kajti na vse so pripravljeni v slehernem trenutku.

Klic na pomoč z gore slišijo graničarji prvi. Veliko je tudi primerov, ko so nudili prvo pomoč, pomagali sosedom pri spravilu krme ali lesa. Sosed pa jim je zarana splužil cesto, ki vodi do njihove karavle, ko jim jo je ponoči zametel sneg.

Težko in zahtevno je delo graničarjev, še težje pa bi bilo, če ne bi z domačini tako tesno sodelovali. Združeni so močnejši!

»Malokje so nas vojake-graničarje domačini tako lepo sprejeli, kot tu v Mojstrani,« pravi vojak Milorad Poučki, ki je hkrati tudi predsednik mladinske organizacije v karavli. Čeprav je doma, kot sam pravi iz »ravnice« iz Zrenjanina, je naše gore vzljubil prav zaradi prijateljskih odnosov s krajanji.

Dragan Radovančev je kuhar, doma pa je iz Beograda. »Naše naloge v karavli,« pravi, »so zelo zahtevne. Zahtevno je tudi moje delo, čeprav v kuhinji, odkoder spremljam mogočne vršace, na katerih bdi oko mojih tovarišev. In če bi bilo treba, bi tudi sam krenil po vsakodnevni poti in nalogah mojih tovarišev!«

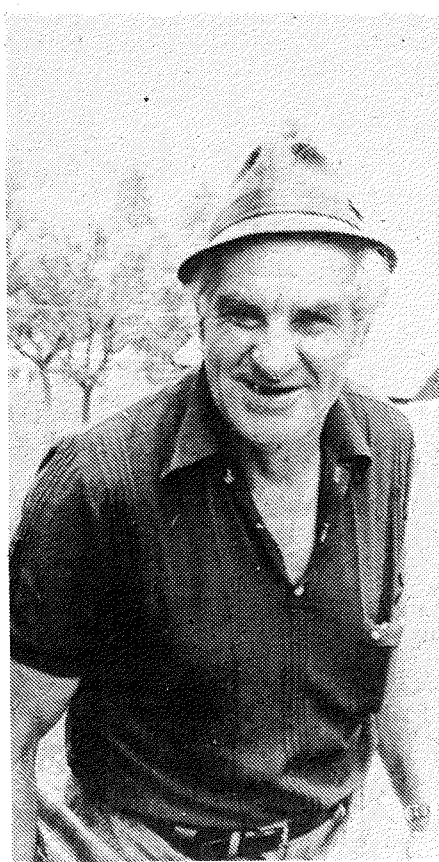
Vojak Vlada Živanov, doma iz Djurdjeva, je opravljal stražarske dolžnosti. Stražarja ne gre motiti, posebno še ne, če je na tako zahtevnem stražarskem mestu, kot je bil on. Vendar je dejal, da je ponosen, da opravlja svojo dolžnost v tako prijetnem vojaškem kolektivu, kjer so vsi kot ena družina.

Praznik graničarjev je tudi naš praznik, je naša obveznost, naša nalogain dolžnost – ohranimo naše meje nedotaknjene in sprejmemo medse le tiste, ki prihajajo k nam le z dobrimi nameni.

Tone Urbas

Vlada Živanov

»Kaj naj povem o teh naših fantih, o graničarjih iz sosednje karavle, kot to, da so zares, fejsť fantje, da jih radi vidimo tu v vasi. Pa kaj jih ne bi, saj so naši,« pravi domačin Stanko Bratina

NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC

Giovanni Cuccu-Ivo:

*Šestnajst mesecev med slovenskimi partizani

Knjiga »Šestnajst mesecev med slovenskimi partizani« izpod peresa Giovannija Cucuja-Iva ponuja zanimivo branje spominov italijanskega svobodomisleca in partizana. Hkrati so avtobiografski zapisi pomemben dokument NOB o naših odnosih »do dezerterjev iz italijanske vojske«, piše v uvodni besedi Mile Pavlin, »ter do tistih Italijanov, ki so prostovoljno ostali pri nas po kapitulaciji, čeprav so pozneje mnogi odšli v Italijo«. Delo je prevedel Gildo Baruca, priredil pa ga je avtor uvodnih besed.

Giovanni Cuccu je bil reven pastir v vasi Samassi, kakih 40 kilometrov severno od mesta Cagliari na otoku Sardinija. Leta 1937 je odslužil vojaško obveznost in se vrnil domov, kjer so ga začeli nadlegovati fašisti z zahtevo, naj se pridruži prostovoljcem v Španiji. Zavedal se je svoje socialne pripadnosti, zato je zavračal vsakršno sodelovanje s črnosrajčniki, saj so bili eksponenti tistih buržoaznih sil, ki so bili odgovorni za pomanjkanje in bedo takšnih ljudi, kot je bil sam. Poleg zavestnega odpora je v njem vrelo instinktivno sovraštvo do njihovega oholega obnašanja. Kmalu je torej zabredel v težave. Med vojaškimi vajami, ki se jih je skušal na vsak način izogniti, se je s svojim sardinskim temperamentom in iskrenostjo večkrat uprl oficirjem. Upornost ga je privedla v zapore, kjer je dočkal pomilostitev kraljice Helene. Pomilostitev pa je pomenila odhod na bojišče. Prišel je v Metliko, kjer je spoznal vse okrutnosti fašističnega terorja. Seveda se je tudi tukaj upiral in nagajal oficirjem, kjer je le mogel. Sprebivalci je ravnal spoštljivo, saj je videl v njih predvsem sebi enake ljudi. Ko je zavrnil Mussolinijevo darilo, člansko knjižico fašistične stranke, so ga poslali v »bunker smrti«, ki je stal ob železniški progi blizu vasi Gornje Dobrave. V posadki bunkerja so bili vsi prepričani antifašisti, zato je lahko Cuccu takoj navezal stike z vaščani. Ker so mu vaščani zaupali, je postal zveza z aktivisti v Metliki, partizane pa je preskrboval z velikimi količinami sanitetnega materiala. Na srečo je pravočasno izvedel za ovadbo, tako da je januarja 1943 prostovoljno prišel k partizanom. Na faksimilu prepustnice, ki jo je izdal štab VII. korpusa in je objavljena v pričujoči knjigi, piše, da je pobegnil iz italijanskega garnizona v Metliki in prinesel s seboj lahek minomet in pripeljal še šest italijanskih vojakov, ter puškomitraljez, šest pušk in 30.000 metkov. Ime Ivo, so mu ga dali prebivalci Gornjih Dobrav, si je obdržal tudi v partizanih, kjer so ga dodelili brigadi Tone Tomšič. Ker je bil usposobljen za težke mitraljeze in lahke minomete, je prišel v tretjo četo prvega bataljona. Že prvi stik s partizani ga je navdušil, saj je opazil, da so med njimi povsem drugačni odnosi kot med italijansko vojsko. Z novimi spoznanji in izkušnjami je še bolj utrdil svojo zavest o razredni pripadnosti. Njihov skupni sovražnik so bili fašisti in belogardisti. Potem v knjigi sledijo opisi premikov in akcij partizanskih sil. Avtor je večkrat kot prostovoljec sodeloval v akcijah, ki jih je vodil legendarni Stane Semič-Daki. Po kapitulaciji Italije je v Klani pri Reki ustanovil bataljon italijanskih prostovoljcev in odšel z njimi v Šerčerjevo brigado, kjer je bil začasno imenovan za komandanta bataljona. Od tam so ga kot inštruktorja za težko orožje poslali v 18. divizijo. Maja se je po prepričevanju Franca Rozmana-Staneta in političnega komisarja VII. korpusa Jožeta Brileja-Bolka odpravil na dolgo pot do domačega kraja. Štiri mesece je hodil čez hrvaško in bosansko ozemlje, da je prišel na Vis, kjer ga je sprejel tovariš Tito. Kmalu zatem ga je na Sardiniji sprejela ganjena družina, ki ni več upala, da ga bo še videla.

Svoje nekdanje partizanske tovariše je obiskal šele leta 1968. Po 25 letih je stežka zbral prihranke za pot in zopet obiskal Belo krajino.

Marjan Kovačević

Jernej Primožič:

Leta upanja in leta umiranja

Le redko naletimo na pričevanja, ki kažejo estetske nagibe in poteze literarnih del. To pa vsekakor lahko trdimo za knjigo Jerneja Primožiča LETA UPANJA IN LETA UMIRANJA, ki je izšla pri založbi Borec v Ljubljani.

Knjiga je nastajala v prvih treh letih po osvoboditvi, ko se je avtor na Golniku zdravil za tuberkulozo. Mučenje v dunajskih zaporih, trpljenje v taborišču Mauthausen in prisilno delo v tovarni letal Schwechat pri Dunaju ga je tako izčrpalo, da mu ni pustilo končati pričevanja o svojih življenjski poti med drugo svetovno vojno. Zavest o bližajoči se smrti mu je narekovala prizadeto in duhovno pronicljivo pripoved, ki nikjer ne zaide v patetiko ali kakršno koli pretiravanje. Po kapitulaciji je bil aretiran v Sarajevu in s transportom poslan nazaj v Maribor, kjer je bil zaposlen v železniških delavnicah, od tam pa kot nezanesljiv premeščen na Dunaj. Tu je spoznal nekaj tovarišev, s katerimi je zbiral denar za OF. Zaradi izdajstva je prišel v roke gestapu, ki ga je po zasliševanjih v zaporih poslal v Mauthausen, kjer je bilo zaprto veliko Slovencev. Tako se slovenski bralec prvič srečuje s podrobnim opisom trpljenja naših rojakov v tem koncentracijskem taborišču. Kar je v knjigi najpomembnejše, je doživet in objektivni oris taboriščnih razmer. V ospredje stopajo liki ljudi z različnimi značajskimi potezami, od ljudi, ki so se zavedali soodvisnosti od svojih sotrpinov, pa do krutih sebičnejšev, ki so se na račun trpljenja in življenj svojih tovarišev okoristili in pridobili boljši položaj v taborišču. Kdor ni bolan in onemogel končal v krematoriju, so ga poslali na prisilno delo v tovarno letal Schwechat, kjer se je ob bombardiranju zavezniških letal nadaljevalo človeka nevredno življenje. Tu se avtorjevi zapisi končajo. Seznanjen s potekom svoje bolezni, zavedajoč se bližajoče smrti je upal, da bo dokončno knjigo. Grožnja smrti je prisotna med mučenji v zaporih in taborišču, zato se stalno prepleta z avtorjevimi razmišljanji. Večkrat imamo vtis, da se nemočno prepušča usodi, vendar pa vseskozi ohranja prepričanje o skorajšnjem nastanku pravičnejše družbe, o kateri so sanjali že dedje. Drugič se zopet upre izničenju z vsem svojim organizmom. Med vsemi temi nihanji opazimo svojevrsten odnos do smrti. To, kar se upira smrti je ljubezen. Neznosnih fizičnih bolečin bi se namreč lahko rešil, vendar mu to preprečuje misel na svoje najbližje. Brez pretiravanja lahko rečemo, da knjigo prežema poseben način filozofskega mišljenja. Toda avtor se zaradi tega ni zatekal v rezoniranje ali tendencioznost, marveč je razmišljanja nevsiljivo vključil v potek same zgodbe. Položaji in dogajanja so vedno razvidni in enosmiselni, tako da si jih z lahkoto plastično predstavljamo.

Primožičevo knjigo LETA UPANJA IN LETA UMIRANJA je zaradi opisanih usodnih dogodkov in posebnih literarnih kvalitiet vredno vzeti v roke.

Marjan Kovačević

Na temo: petje v odredu

Nekaj misli o tem, kako smo prepevali v odredu, naj bo prispevek kronistu Južno-primorskega odreda! Okoli šestdeset borcev nas je bilo takrat, januarja 1944, v tej enoti. Sestav druge čete, v kateri sem bil vodnik kurirjev, je bil pester. V njej so bili Kraševci, Vipavci in nekaj zamejcev. Se enkrat: o borbenih akcijah bodo govorili drugi tovariši, moj namen je povedati, da je vladalo v odredu tudi drugačno razpoloženje – razpoloženje za petje.

Komandir Mirko Ukmar me je zadalžil, da zberem zborček, ki bo tu in tam poskrbel za veselje. Dela sem se lotil z vso vnemo in kmalu smo začeli z vajami. Ne morem mimo tega, da ne omenim naših primorskih fantov, ki so že od svojih staršev nasledili tradicijo prepevanja narodni pesmi. Primorska je dolgo in hudo trpela pod fašističnim nasiljem in mu je prav s slovensko pesmijo mnogokrat kljubovala. Kako so peli, ti fantje!

Tako smo začeli Kraševcem in tudi drugim, koder nas je vodila pot, dokazovati, da smo borbeno razpoloženi, da pa znamo tudi zapeti. Po vaseh smo prirejali mitinge in tako utrjevali vezi med borci in ljudstvom, ki je bilo z nami noč in dan. In ko so nas poti in borbe utrudile, smo tudi zapeli in utrujenost je kar odneslo.

Naše območje, če lahko tako rečem, se je raztezalo od Štanjela do Postojne, tja do podnanskih vasi. Kurirji in terenci so nas sproti obveščali o sovražnikovih premikih, tudi kraji so nam bili dobro znani. Tako smo lahko organizirali nemotena zborovanja – mitinge, na katerih ni manjkalo petja, plesa in recitacij. Lepo je bilo.

Tamo smo mladi, v poprečju stari od osemnajst do štiriindvajset let, z bojem in s pesmijo dokazovali vero v jutrišnjo zmago nad okupatorjem. Če smo kdaj utihnili, sta nas komandant in komisar podžgala z: »No, fantje, bo kaj petja... zapojte tisto...!« Pa smo jo urezali.

Naj omenim samo še en dogodek, ki se ga rad spominjam. S komandantom Slavkom Živcem, z komisarjem Mirkom Ukmarjem in obveščevalcem Stankom Šucem, smo šli v vas Lozice. Zaradi nekih podatkov smo se sestali s tovarišico Savo. Dogovorili smo se, da se lahko za kratek čas ustavimo oziroma utaborimo nad vasio. Nisem izpustil iz rok priložnosti, da ne bi tovarišice vprašal, če kje v bližini lahko vadimo. »Kar v župnišče pojdite, tam je tudi harmonija,« je rekla. Pesmarico nam je posodila Gavčeva mama. Dobro se spominjam, kako so ljudje želeli, naj pesem »Oj, Triglav moj dom« (samo začasno seveda) spremenimo v »Oj, Nanos moj dom«.

Od januarja do junija 1944 smo tako prepevali po kraških tleh – mimo Vrabč, Puljan, Dolenje vasi do Lozic in še kod drugod. Petje, akcije, pohodi, borbe in spet petje; vse to je v nas živelo in tega ne bomo nikoli pozabili. (Potem so me poslali v 18. bazoviško, kjer sem nadaljeval z vodenjem zborovskega petja do osvoboditve.)

Skromni prispevek na temo: petje v odredu, zaključujem z željo, da naj še naprej živi borbeno in narodna pesem kot duhovna dobrina v srcih vseh svobode željnih ljudi.

Jože Ščuka
Ul. generala Levičnika 66
Koper

NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC

Sredi sliv in hišic, ne-
skončnih ravnin, nekje v
srcu Srbije, v drugem le-
tu bratomorne prve voj-
ne, ko so se naši, sloven-
ski Janezi, borili v vrstah
avstrijskih polkov in divi-
zij, je stala na trati mizica,
kot za svatbo pogrnjena.
Kopinski se je čudil: so-
vražnik je postregel s sli-
vovko, mesom, kruhom,
Srb je »častil«! Mizici so
drugovali pop, vaški sta-
rešina, kmetje...

Kopinski je zataval,
prepoln vsega, prehitro
se je vtihotalo vanj, k
plotu tik vasi. Črne oči
srbskega dekleta so se
srečale z očmi avstroogr-
skega vojaka s Kozjan-
skega.

Neodločno je navrgel
dekliču, nekoliko neje-
voljno, da bo Srbija pro-
padla, da bo treba poskr-
beti za prihodnost.

»Ne bo,« je strumno in
odločno odgovorilo dekle
in dodalo: »In ti, kako
dolgo se še boš boril proti
bratom?«

Andrej Turnšek, Ko-
pinski Drežček iz Dren-
skega rebra, Okiča po do-
mače, z vnebo in iskri-
vim pogledom, razbraz-
danim čelom petinosem-
desetih let, motri sivo, de-
ževno nebo.

»Zgodba z dekličem mi
je odprla oči, da sem se
vendarle začel vpraševati,
za koga, za kaj se sploh
tolčem na Južnem Tirol-
skem, v Srbiji. Poslej sem
stal ob strani, čimdlje
vstran in razmišljal, kako
bi odšel domov, na Koz-
jansko. Videl sem, kako
so oficirji jedli boljše me-
so, ko narod še drobtinice
kruha ni imel. Vojna je
šla h koncu, ko se mi je
ponudila priložnost, da
sem lahko odšel. Zame je
bilo morije konec.«

Pravica do govorov

Zunaj je začelo kapljati,
sivina se je spustila do-
mala na zemljo, odšli smo
v hišo. Kopinski pripove-
duje, živahno, neutrudno,
priповed zabeli s tisoč
podrobnostmi, nametani-
mi čestokrat brez pravega
reda. Roke, zgarane in
trde, ena sama mišica, le
malo počivajo, z njimi si
pomaga, daje duška.

Žena odhaja v sivino, v
dež, po strmem kolovozu,
ki ga je gradil njen mož z
golimi rokami, na kole-
nih. K zdravniku v Slo-
vensko Bistrico pa še na
obisk k sinu.

»V Mariboru, kamor
sem po vrnitvi iz vojske
odšel v službo, nisem dol-
go zdržal, klicalo me je
Kozjansko. Stopil sem v
kmečko stranko z mislijo,
da se moramo tudi kmet-
je podobno organizirati
kot delavci in meščani.
Poslej sem se nenehno,
vse do danes, boril za
kmečke pravice. Organi-
ziral sem gradnjo vodovo-
dov, vaških cest, zamika-
la me je elektrifikacija ta-
krat strašno ubogega in
revnega, od vseh zapu-
ščenega Kozjanskega.
Politiziral sem malo, bolj
mi je bilo pri srcu delo,
kako pomagati kmetu, a
tiste čase tega niso ra-
zumeli. Kar je bilo dobro

Človek z aktovko

očetu in dedu, bo tudi
meni, je bilo geslo takrat-
nega izredno klerikalne-
ga Kozjanskega. Ko smo
delali vodovod, predho-
dnik današnjega, se je na-
me zgrnila cela vojska,
napadli so me z vilami,
češ kaj nam je tega treba.
Čevi so se razbile pod nji-
hovim besom...«

Da bi prosvetlil, osve-
stil ljudi, si je 1920. leta
priskrbel potrdilo, da
sme govoriti, prirejati
shode. Samostojna kmeč-
ka stranka mu je zaupala
in Kopinski je govoril. O
napredku, o drugačni mi-
sli. Med cerkvene zidove
ni zahajal. To so mu za-
merili. Mu metali polena
pod noge. Tretjega no-
vembra 1936 je ljudska
stranka pripravila zboro-
vanje v Lesičnem v poča-
stitev nekega Mačkovega
jubileja. Kopinski ve po-
vedati, da so tudi ta shod
naprednjaki izkoristili za
svoje namene, za ideje, ki
jim je bil vdan. Klerikalci
so skušali shod prepreči-
ti, na kozolcu v bližini se
je stiskala četa žandarjev.
Shod je vendarle bil, a se
je zasukal drugače. Odje-
knil je v srčih zavednih,
napredno mislečih ljudi.

Kopinskega je žejalo.
Znanja, kar največ zna-
nja. Naročil si je lepo šte-
vilo časopisov, ponoči
bral, podnevi gradil cesto
do Okiča. Prekladal ka-

menje, mislil na boljši ju-
tri, v cerkvi pa je fajmo-
šter s prstom žugal, češ,
takšne boste volili, ki še
žegnane vode nimajo v
hiši. Letelo je nanj.

Bil je izvoljen za odbor-
nika in potem hodil na
seje.

Bitka za šolo

»Le redko sem bil do-
ma, to je kmetija nemalo-
krat krepko čutila. Lju-
dem sem pisal prošnje,
pomagal, kakor sem ve-
del in znal,« zatrjuje Ko-
pinski, ki ga je vsrkal tudi
vrtinec druge svetovne
morije.

»Nemci so me takoj po
prihodu določili za župa-
na na Pilštanju, češ, da
znam dobro nemški, poz-
nam ljudi... Otepal sem
se: kako naj to zagovar-
jam, ko bomo zmagali. Da
bomo zmagali, sem trdno
verjel. Tudi to mi je po-
stalo jasno, da bom moral
potem polagati račune
partizanom, ki so se kaj
kmalu pojavili.

Moja križpotja je urav-
naval dr. Mozer, ki so ga
pozneje Nemci ustrelili.
Potreben si nam na tem
mestu, je dejal, tukaj boš
lahko pomagal našim lju-
dem. Pri tem je ostalo. In
res se mi je marsikdaj po-
srečilo, da sem posredo-
val, a mi je bilo tudi v zlo.
Vlačili so me po zaporih v

Brežicah, Starem pi-
skru...«

Kopinski je izkoristil
tudi komandanta postoj-
anke Pilštanj, Viljema
Freiberga. Le ta, dodobra
v rožicah in tudi kot člo-
vek ne slab, je takrat de-
jal: »Želim si, da nas ne bi
sovražili, ko bomo odšli!«
Kopinski tega ni pozabil.
(Ob tem velja povedati,
da je Freiberg celo neko-
liko sodeloval s partizani
in da jim je ob napadu na
nemško postojanko na
Pilštanju odkrito poma-
gal).

Z roko potegne preko
čela. Kaj bi bilo še treba
povedati. Kako je vse
dneve hodil z aktovko
naokoli. V Ljubljano za
novo šolo? V Celje za
elektrifikacijo? Kdo ve
kam za kdo ve kaj?

»Po svobodi sem bil
pilštanski župan in sem
letal naokoli kot nor. V
Celju so mi rekli, da sem
dober, da se mi ljubi toli-
ko letati za to nesrečno
Kozjansko. Vedel sem, da
moram. Šola na Pilštanju
je bila slaba, podprta s
težkimi bruni, v Ljubljani
pa so rekli, da bodo dali
denar za eno. Nekje med
Kozjem in Lesičnem.
»Šolski oče«, tako pravijo
Kopinskemu ponekod na
Kozjanskem še danes, se
je zamislil, zamislil nad
lokalnimi interesi, trmo,
negodovanjem, nasproto-
vanjem in se spet podal v
boj. Udarili so se, a šolo
so vendarle delali. V Le-
sičnem. In pozneje po-
stavljali drogove za elek-
triko, kopali jarke za vo-
dovod, zidali ceste. Ko-
pinski je bil povsod zra-
ven.

»Predolgo smo spali, da
bi smeli zamuditi le en
sam trenutek,« reče, pod-
piraje glavo, zroč v sivino
okičkega dopoldneva. In
se spomni na tisto nesreč-
no polansko cesto.

»Majda, pokliče ženo –
še nabira zadnje stvari
pred odhodom – kdaj
smo že gradili tisto cesto.
No, huda toča je bila. Ja,
1935. leta je bilo. Po kole-
nih sem jo glodal, po ko-
lenih. Do Okiča, da bi do-
kazal drugim, da potrebu-
jemo to cesto!«

Ni ga pod soncem, ki bi
mu lahko naštel lepo po
vrsti vse funkcije, ki jih je
imel, kaj vse je naredil,
pomagal narediti, kje vse
je bil. Še sam ne.

Na dvorišču prešteva-
mo težke kaplje, mežika-
mo v blato precej velike
kmetije. »Šolski oče«,
Kopinski Drežček, An-
drej Turnšek, dela brez
oddiha. Vozi traktor (ni še
tako dolgo, kar je naredil
izpit) in gara naprej, kot
da se zanj ne bi nič spre-
menilo. Hčerka in zet po-
magata, kolikor se da: bo-
lezen ju gnjavi. Sinova sta
zdoma, kmetija hoče ži-
veti.

»Kaj se ve, kako bi se
obrnilo moje življenje, če
me ne bi spametovalo ti-
sto dekle v Srbiji. Od ti-
stihdob naprej se nisem
za nobeno odločitev kaj
dosti vpraševal,« ponovi
še na dvorišču.

Odidemo v sivino, po
cesti, ki jo je 1935. leta
»glodal šolski oče«.

Milenko Strašek

VELENJE

Vsako leto večji šopek

Velenje je bilo prizorišče letošnjega 13. srečanja borcev
NOV in mladine Jugoslavije. Pobudnika te, zdaj že tradi-
cionalne vsakoletne oblike obujanja, razvijanja in negova-
nja tradicij nrodnoosvobodilnega boja in predvojnege re-
volucionarnega gibanja, sta bili zagrebška občina Treš-
njevka ter beogradska občina Čukarica. Srečanja so prera-
sla v veliko manifestacijo stalne prisotnosti osvobodilnih
in revolucionarnih teženj, bratstva in enotnosti ter medse-
bojnega povezovanja. Pomembno je, da je med udele-
ženci srečanj vse več mladih, ki tako neposredno spozna-
vajo narodnoosvobodilni boj ter borbo za nacionalno in
socialno osvoboditev območij, kjer so srečanja.

Z letošnjim, 13. srečanjem, so borci in mladi iz 25 jugo-
slovanskih občin obeležili 40-letnico KPJ, SKOJ in revo-
lucionarnih sindikatov ter naprednega ženskega gibanja,
40-letnico konstituiranja CK KPJ pod vodstvom tovariša
Tita ter 35-letnico legendarnega pohoda 14. divizije na
Stajersko.

Udeležence srečanja sta na svojstven način pozdravila
predstavnik Velenja, mladina Vesna Verbančič in Milo-
rad Šigman, in sicer s Šopkom 25 nageljnov, ki so simboli-
zirali našo povezanost, bratstvo in enotnost naših narodov
in narodnosti. »Želimo, da bi bil ta šopek vsako leto večji,
s tem pa tudi večji krog udeležencev tega srečanja,« sta še
posebej poudarila. Na slovesni seji udeležencev srečanja v
velenjski Rdeči dvorani je okrog 900 borcev NOV in mla-
dih iz 25 jugoslovanskih občin ponovno potrdilo enotno
željo vseh, da tudi v prihodnje nadaljujejo s tradicijo
srečanj, saj s tem krepijo in utrjujejo bratstvo in enotnost,
skovano med narodnoosvobodilno borbo ter prenašajo
revolucionarne tradicije na mladi rod.

Udeleženci 13. srečanja borcev Nov in mladine Jugosla-
vije, ki so se med bivanjem v Šaleški dolini poklonili tudi
spominu 639 padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja ter
obiskali spominski park na Graški gori – Gori jurišev, so
sklenili, da bo prihodnje, 14. srečanje leta 1980 v Županji.
Udeležencem srečanj se bodo prihodnje leto prvič pridru-
žili tudi borci in mladi iz občine Celje. Leto dni pa bo zdaj
razstava tradicionalnih vsakoletnih srečanj borcev NOV
in mladine Jugoslavije v varstvu Velenjčanov. k -M-

ŠTORE

Srečanje železarjev- borcev NOV in aktivistov

Sedmo srečanje Železarjev-borcev NOV bo 25. avgusta
na Svetini pri Štorah. Letos ga bo organiziral aktiv ZB
NOV Železarna Štore. Udeležili se ga bodo aktivni delavci
delovnih organizacij SOZD Slovenske železarne, ki so bili
borci NOV in aktivisti in po eden od svojcev. Predvide-
vajo, da se bo tu zbralo nad tisoč udeležencev. Na srečanje
bodo posebej povabili nosilce spomenice 1941, španske
borce, delegate iz krajevnih organizacij ZB NOV in dru-
štev upokojencev, mladince železarje in predstavnike
družbenopolitičnih organizacij ter samoupravnih skupno-
sti. Na srečanju bodo poleg osrednjega govora pripravili
bogati kulturni program in tekmovanja v različnih špor-
tih disciplinah.

Branko Blenkuš

PREBOLD

Jamarski pohod

Ob dnevu borca so preboldski jamarji organizirali zopet
enega izmed svojih tradicionalnih pohodov za širšo jav-
nost. Tokrat so ljubitelje planin in narave peljali na Golte,
kjer je več lepih in zanimivih jam, ki so jih v preteklih
letih raziskali.

Pohodnike je pot vodila iz Mozirja skozi Šmihel do
kmata Plešnika. V bližini te kmetije sta dve jami, od
katerih je še posebno zanimiva Konečka zijalka. Po
ogledu so se povzpeli na Goličko planino. Ogledali so si
tudi Mesarsko lopo, vhod v 130 metrov globoko Kebrovo
luknjo in Ledenico.

Jame Mozirskih planin so bile v času NOB pomembna
skrivališča marsikateri partizanski enoti.

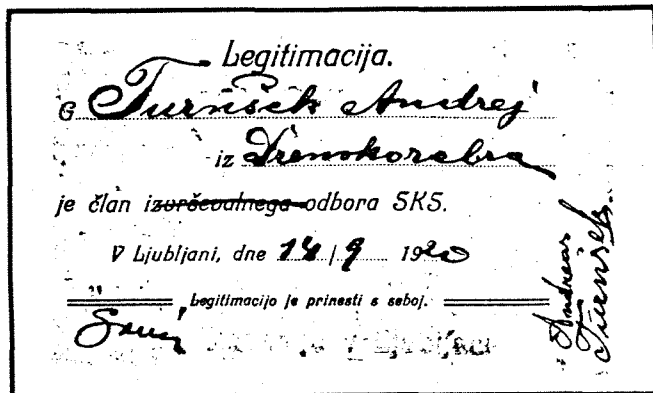
D. N.

ŠMARTNO NA POHORJU

Izlet v Prekmurje

Člani ZB, večinoma upokojenci, gospodinje in kmetje iz
KO ZB Šmartno na Pohorju smo odšli na izlet v Prek-
murje. V Gornji Radgoni smo obiskali muzej naprednih
revolucionarjev iz predvojnih časov pa vse do danes.
Drugi pomemben obisk je bil »Vrt grozote in spominov«
v Petanjcih. Vrt je last dr. Stiflar Vaneka. Drevesa in spo-
meniki v njem so z vseh strani sveta, iz pomembnih
krajev, taborišč in zgodovinskih krajev naše domovine ter
drugih držav.

JOŽICA JANEŽIČ

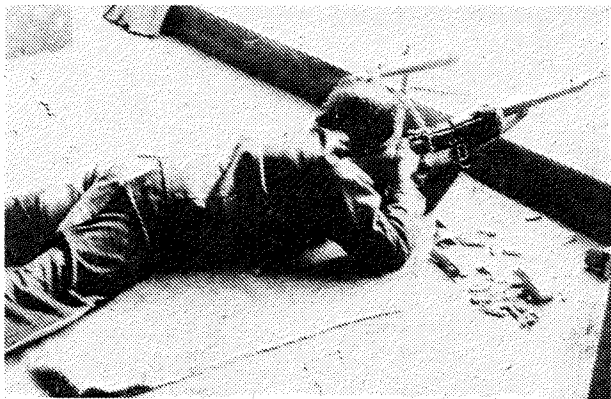

JAVORNIK

Prizadevni strelci

Med najbolj prizadevne strelske družine v jeseniški občini vsekakor sodi SD »Triglav« Javornik-Koroška Bela. Člani so si tako rekoč sami, največ s prostovoljnim delom, lepo uredili pokrito strelišče v delavskem in kulturnem domu na Javorniku. Strelišče so opremili tudi s sodobnimi napravami za spremljanje zadetkov. V teh prostorih imajo sedaj redne vaje ter klubska in občinska tekmovanja. Pri strelski družini si prizadevajo privabiti v svoje vrste kar največ članov. Pohvalijo pa se lahko, da so med njimi tudi strelci, ki po rezultatih sodijo v sam vrh najbolj-
ših strelcev v državi.

B.B.

Janez Otrin, član SD Javornik-Koroška Bela sodi že vrsto let med najboljše strelce v Sloveniji in Jugoslaviji.

VELENJE

Izmenjava izkušenj

V Velenju so se, ob prazniku vstaje slovenskega naroda, srečali predstavniki občinskih organizacij zveze rezervnih vojaških starešin Split, Kragujevac, Subotica, Mostar, Vrnjačka Banja in Velenje. Bivanje v središču Saleške doline so izkoristili za ogled nekaterih kulturnih, zgodovinskih in turističnih zanimivosti Saleške doline. V središču pozornosti pa je bila razumljivo izmenjava delovnih izkušenj in dogovori za prihodnje sodelovanje.

Obširno so spregovorili tudi o uresničevanju obveznega in dopolnilnega programa aktivnosti rezervnih vojaških starešin ter o nalogah pri razvijanju sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite v posameznih občinah. Opozorili so na izjeme pomen organiziranja zunaj šolskih obrambnih dejavnosti, še posebej na organizacijo obrambnih dni, organiziranje obrambnih krožkov ter na druge oblike usposabljanja mladih. Ocenili so delo osnovnih organizacij in aktivov ZRVS v krajevnih skupnostih ter organizacijskih oblik ZRVS v združenem delu. Beseda je tekla tudi o informativnopropagandni dejavnosti, strokovnemu izpopolnjevanju članstva, sodelovanju z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami itd.

Udeleženci velenjskega srečanja občinskih organizacij ZRVS Split, Kragujevac, Subotica, Vrnjačka Banja in Velenje so posebej poudarili pomen medobčinskega povezovanja organizacij ZRVS in ustanavljanja aktivov ZK v organizacijah ZRVS. Srečanja z izmenjavo delovnih izkušenj in z usklajevanjem delovnih načrtov lahko v prihodnje pomembno vplivajo na še uspešnejše delo organizacij ZRVS, so poudarili. Dogovorili pa so se tudi, da bo prihodnje srečanje delegatov omenjenih občinskih organizacij
ZVRS leta 1980 v Subotici.

-M-

MARIBOR

Pričetek gradnje šole

Pred kratkim so v Mariboru, ob Nasipni ulici, položili temeljni kamen za gradnjo nove osnovne šole, imenovane po borcih za severno mejo. Denar za gradnjo te šole bodo v glavnem dobili iz sredstev, ki se bodo zbirala iz drugega mariborskega referenduma za gradnjo šolskih objektov. To bo brez dvoma najbolj trajen in koristen spomenik borcem za severno mejo.

Šola bo imela kar 5000 kvadratnih metrov učnih površin in bo ena največjih šol v Mariboru nasploh. Velja omeniti, da je temeljni kamen za gradnjo nove šole položil Maistrov borec Metod Lesjak medtem ko so v kulturnem delu sodelovali pionirji osnovne šole »Draga Kobala,« moški pevski zbor Lipa in drugi. Svečanosti se je udeležilo tudi precejšnje število ljudi.

FRANJO HOVNIK

OZELJAN-ŠMIHEL

Praznik in pomnik

Občani krajevnih skupnosti »Mile Špacapan Igor« Ozeljan-Šmihel praznujejo letos svoj krajevni praznik v nedeljo, 12. avgusta ob 15. uri v grajskem vrtu v Ozeljanu.

Desetega avgusta leta 1942 je bil na Vodica nad Ozeljanom, nedaleč od Nove Gorice, ustanovljen prvi primorski partizanski bataljon »Simon Gregorčič«. V sestavi tega bataljona so bili borci iz vse Primorske in ostalih krajev Slovenije ter več kot 30 borcev iz Ozeljana in Šmihela. Komesar bataljona je bil ozeljanski rojak Mile Špacapan-Igor, ki je padel v boju s sovražnikom v bližini svojega doma že 28. 11. 1942. Bataljon je takrat deloval po vsej Primorski vse tja do Slovenske Benečije in je jedro poznejšega nastanka brigad in odredov NOV na Primorskem. Enajst borcev tega bataljona je bilo odlikovanih z redom narodnega heroja, skoraj polovica pa je nosilec »Spomenice 1941«.

Občani krajevnih skupnosti »Mile Špacapan-Igor« Ozeljan-Šmihel so na dan ustanovitve bataljona nadvse ponosni, še zlasti zato, ker je bilo v njegovem sestavu veliko domačinov, ki so stopili v oborožen boj proti okupatorju. Zato je krajevna skupnost na lanskem srečanju borcev bataljona razglasila 10. avgust za svoj krajevni praznik. Krajevna skupnost in krajevna organizacija ZB NOV Ozeljan-Šmihel pa sta bili poimenovani po svojem rojaku in junaku NOB, komisarju bataljona Miletu Špacapanu-Igorju. Igor je bil že 1941 v črnuški skupini partizanov in je s svojo četo prišel na Primorsko v začetku leta 1942.

Krajevna skupnost in krajevna organizacija ZB NOV ter vse krajevnih DPO so predlagale, da se grajski vrt v Ozeljanu spomeniško zaščiti, saj tik ob vrtu stoji spomenik 79 padlim in umrlim vaščanom v NOB, nasproti vrta pa grajsko poslopje, ki je že pod spomeniškim varstvom in ga že obnavljajo. V tem vrtu so namreč že vsa poveljna leta tovariška srečanja borcev bataljona in svojcev padlih. V sodelovanju z zavodom za spomeniško varstvo v Novi Gorici in komisijo za razvijanje tradicij NOB pri občinskem odboru ZB NOB občine Nova Gorica že pripravljajo ustrezen načrt za ureditev omenjenega vrta.

Da bo praznovanje čimbolj slovesno, pripravljalo krajan bogat kulturni program. Nastopili bodo: mladinska kulturna skupina »Zarja« iz Ozeljana z recitalom pod vodstvom Julije Špacapan in znani moški pevski zbor iz Mirna pod vodstvom Antona Klančiča. Po kulturnem programu bo tovariško srečanje borcev in prosta zabava ob zvokih glasbe ansambla »Burja« iz Črnega vrha.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

PODGORCI V SLOVENSKIH GORICAH

Ob krajevnem prazniku nov vrtec

V Podgorcih v ormoški občini so si krajan izbrali za svoj krajevni praznik 1. avgust, kajti tedaj je ponoči odšlo iz Podgorcev večje število fantov in mož k partizanom. Nekateri med njimi so potem v borbah tudi izkravali.

Letos so tako svoj praznik proslavili s pomembno zmago, ko so izročili svojemu namenu nov otroški vrtec, v katerem je prostora kar za 60 malčkov. Podelili so tudi priznanja in bronaste značke najprizadevnejšim krajanom.

Velja omeniti, da so se tega slavlja udeležili tudi občani iz pobratene KS Podunavci v Srbiji, kamor so okupatorji med vojno izselili iz KS Podunavci tudi precej ljudi.

FRANJO HOVNIK

ZADVOR

Proslava krajevnega praznika

Tudi letos so v krajevni skupnosti Zadvor praznovali svoj krajevni praznik »13. julij«. To je spomin na dogodek 13. julija 1941. Takrat, 12. julija 1941, je prišlo po aktivistični poti zanesljivo obvestilo članom KP in njihovim somišljenikom, da nameravajo fašisti izvesti nočno racijo in po spiskih izdajalca aretirati vse člane KP, somišljenike ter nekdanje aktivne člane DPD »Svoboda« Zadvor. Večini članov, ki so bili na spisku, se je uspelo umakniti v gozdove Molnika, kjer so ustanovili eno prvih partizanskih čet v Sloveniji »Molniško četo«. Jože Moškrič je od vodstva KP in OF v Ljubljani prejel navodilo za formiranje udarne čete. V naslednjih dneh pa so člani že zaprilegli.

Na proslavi je imel slovesni govor predsednik krajevnih konferenc SZDL Zadvor, tovarš Edo Korlat.

Desetim najzaslužnejšim članom so podelili bronasta priznanja OF.

ALOJZ KASTELIC

PREVALJE

»Pri mokrem jopiču«

Zadnjo julijsko soboto je občinski odbor ZZB NOV iz Raven na Koroškem, skupaj z ostalimi političnimi organizacijami v občini, odkril na Obretanovem pod Uršljo goro spominsko obeležje štirim padlim borcem.

»Obretanova domačija je bila drugi dom partizanov že od začetka 1943. leta pa vse do usodnega 18. 10. 1944., ko so jo Nemci zažgali. Spomnjam se«, je med drugim povedal Pavle Zaucer-Matjaž, ki se je udeležil slavlja, »da smo nekega dne spomladi 1943. leta prišli vsi premočeni k Obretanovim. Lepo so nas sprejeli. Dali so nam celo toplo hrano. Svoje suknjice smo sušili na topli krušni peči. Prav zaradi tega smo kmetu Obretanu dali partizansko ime »Pri mokrem jopiču«.

Slovesnosti na Obretanovem se je udeležilo veliko krajanov, posebno še mladine, ki so z zanimanjem prisluhnili besedam Pavla Zaucerja-Matjaža. Spominsko obeležje je odkril in ga izročil odredu tabornikov ravninskih železarjev koroški prvoborec Stane Madrič.

Na lepo urejenem lesenem podstavku so pritrjene štiri spominske plošče, narejene v ravninski železarni z vpisanim posvetilom dr. Franca Sušnika v spomin na gospodarja kmetije, ki je umrl v Dachau, na Ivanko, Štefko, Lenčko in Pavlo, ki so jih izselili v Ravensbrück in na padle partizane Gustija Slemnika, Rudija Revna, Ivana Valterja in Franca Kolenca.

Še posebej pa moramo pohvaliti gozdno godpodarstvo iz Slovenj Gradca, oziroma njeno temeljno enoto za kooperacijo iz Črne, ki je uspela obnoviti porušen hlev, ki bo zdaj lahko nudil zavetje tabornikom in spominjal na toplo Obretanovo domačijo.

IGNAC ZDOVC

JESENICE

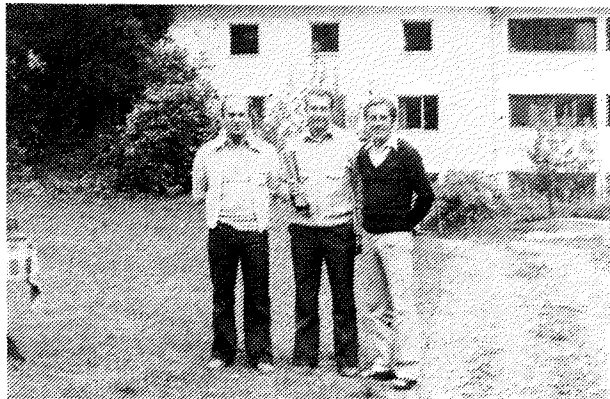
Številna udeležba

Občinska konferenca ZRVS Jesenice je pripravila pred dnevi, na svojem strelišču v Podmežaklju, ekipno strelsko tekmovanje z malokalibrsko puško. Tekmovanje je bilo v počastitev jeseniškega občinskega praznika, ki so ga praznovali 1. avgusta.

Tekmovanja so se udeležili strelci iz krajevnih organizacij ZRVS Jesenice, postaja milice Jesenice, postaja mejne milice Jesenice, člani družbenopolitičnih organizacij v občini, odbori za LO in družbeno samozaščito v KS, strelske družine, TO in drugi.

Prehodni pokal so osvojili strelci ekipe KO ZRVS Sava pred strelci ekipe postaje mejne milice Jesenice in strelci občinskega štaba za teritorialno obrambo Jesenice; med posamezniki je bil najboljši Franc Rabič pred Teodorom Kreuzerjem in Milanom Lahom.

JOŽE URH

Člani zmagovalne ekipe KO ZRVS Sava, ki so osvojili prehodni pokal. (Foto: J. Urh)

ČRNA NA KOROŠKEM

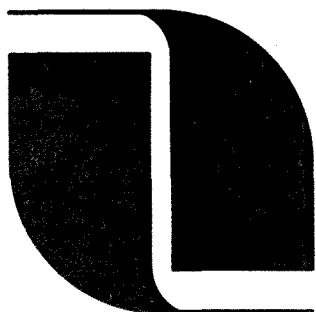
Spominsko obeležje v Topli

Krajevna organizacija ZB v črni si je na svoji letni konferenci zadala nalogo, da bodo pod Peco postavili spominsko obeležje. To obeležje naj bi spominjalo na prvo koroško četo, ki je prezimovala v letu 1942-1943 v skalovju sive Pece, nedaleč od kmata Končnika v Topli.

Krajevna organizacija ZB iz Črne je o svojem namenu obvestila koroškega prvoborca, člana federacije inž. Pavla Zaucerja-Matjaža. V petek, 27. 7. 1979 pa je krajevno organizacijo obiskal Matjaž in imel s člani odbora ZB krajši sestanek.

Sestanek so nadaljevali v Topli pri nekdanjem kozolcu nad Končnikom, kjer je bil aprila 1944 ustanovljen Vzvodno-koroški odred in kjer bodo postavili spominsko obeležje.

IGNAC ZDOVC

novoles

»NOVOLES« –
lesni kombinat
Novo mesto – Straža,
n. sol. o.

NOVOLES proizvaja:

- stilno pohištvo, moderno pohištvo
- sodobno kopalniško opremo
- gugalnike
- akrilno steklo »NOVOGLAS«
- svetlobne kupole in trakove
- vezane plošče, žagan les
- plastificirane predale

Novo mesto – Straža
telefon: (068) 84-530
telegram: NOVOLES
telex: 33726 YU NOVLES

**INDUSTRIJSKO
MONTAŽNO
PODJETJE
LJUBLJANA**

**TOZD ELEKTROKOVINAR
PTUJ, n. sol. o.**

**ZADRUŽNI TRG 11
62250 PTUJ,
POŠTNI PREDAL 17**

labod

Tovarna oblačil, Novo mesto
Cesta herojev 29

S svojimi
TOZD DELTA PTUJ
TOZD LOČNA NOVO MESTO
TOZD LIBNA KRŠKO
TOZD TIP-TOP LJUBLJANA
TOZD ZALA IDRIJA
TOZD TEMENICA TREBNJE
TOZD COMERCE NOVO MESTO

priporoča vsem svojim odjemalcem izdelke:

- moške srajce
- ženske bluze
- moške in ženske obleke ter plašče.

Čestitke k občinskemu prazniku
– 8 avgustu

XXIX. MEDNARODNI GORENJSKI SEJEM OD 10. DO 20. AVGUSTA

Najstarejša povojna sejemska dejavnost Gorenjskega sejma pomeni tudi eno osrednjih prireditev za prodajo blaga široke potrošnje v Sloveniji, ki jo letno obišče okoli 300.000 ljudi. Na njej sodelujejo različne gospodarske organizacije, predvsem industrijske, proizvajalci domače obrti, kmetijskih in gospodarskih strojev, živilska industrija, proizvajalci gradbenih strojev in gradbenih izdelkov, predstavljajo se tudi naše turistične organizacije in podobno.

paloma

higienski
papirji

brisače

sladkogorska

izolirka

tovarna izolacijskega materiala, n. sol. o.
61000 Ljubljana, Ob železnici 18

PROIZVODNI PROGRAM

izdelki za hidroizolacijo

izdelki za cestišča

izdelki za antikorozijsko

izdelki za termoakustične izolacije

izdelki za elektroindustrijo

Slovenijales
LIK »SAVINJA« o. sol. o.
TOZD trgovina LES o. sol. o. Ptuj, Rogozniška c. 4

Nudimo vse vrste gradbenega materiala, kuriva, stavbnega pohištva in keramiko.

Čestitamo za občinski praznik Ptuja – 8. avgust vsem delovnim ljudem in občanom.

VODNOGOSPODARSKO PODJETJE Maribor n. sol. o.
TOZD Vodnogospodarska enota Drava Ptuj. b. o.

Izvajamo hidrotehnična dela pri vzdrževanju in urejanju vodotokov na območju reke Drave.

Čestitamo vsem delovnim ljudem in občanom Ptuja za občinski praznik – 8. avgust.

Vinko Jordan

Na pokopališču v Gotovljah smo se poslovili od člana borcevske organizacije Vinka Jordana, rojenega pred 79 leti v Gotovljah. Leta 1944 je vstopil v NOB kot aktiven borec. Deloval je v Zgornji Savinjski dolini. Po osvoboditvi se je vključeval v delo na več področjih, zlasti pri zbiranju zgodovinskega materiala.

Janez Kavalar

Poslovili smo se od nekdanjega borca za severno mejo, tovariša Janeza Kavalarja. Rodil se je leta 1899. Pokopali smo ga marca na rateškem pokopališču. Napredne ideje je izkazal kot borec v Šefmanovi četi v Podkorenju. Med vaščani je bil zelo priljubljen.

Matilda Fijavž

Umrila je Fijavževa mama iz Križevca v Strančah. Njena družina je že leta 1943, v času največjega terorja na Štajerskem, sodelovala v NOG. Partizani so pri njej vedno našli zatočišče.

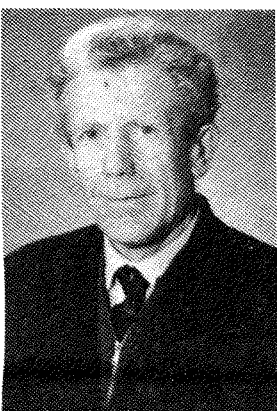
Rudolf Krivec-Zmago

Na pokopališču v Solčavi smo se poslovili od tovariša Rudolfa, rojenega leta 1926. Od leta 1944 je aktivno sodeloval v mnogih borbah proti okupatorju. Bil je v Koroškem odredu, nato v Tomšičevi brigadi. Za svoje delo je prejel odlikovanja.

Uršula Kastelic

Maja smo se na dobrniškem pokopališču poslovili od tovarišice Uršule iz Knežje vasi, ki je umrla v 99. letu starosti. Že v začetku NOB je pomagala raznim aktivistom OF in tudi partizanskim enotam nudila pomoč. Njeni sinovi so se borili v partizanskih vrstah, hčere pa so prav tako sodelovale za cilje NOG.

Adolf Francelj

Aktivno se je vključil v NOB že takoj po prihodu okupatorja. Septembra 1943 je odšel k partizanom in bil borec Tomšičeve brigade. Prejel je medaljo za hrabrost in medaljo za zasluge za narod. Vse do smrti je bil aktiven član borcevske organizacije Videm-Dobropolje. Pokopali smo ga na pokopališču na Vidmu.

Anton Pirman

Rodil se je 21. aprila 1900. Član KP je postal že 1938 leta. Že takoj ob začetku vojne se je aktivno vključil v NOB. Italijani so ga aretirali, odpeljali v zaoore v Ljubljano in Italijo. Po kapitulaciji Italije se je priključil borcem Rabske brigade, kjer je ostal do konca vojne. Pokopali smo ga na ljubljanskih Žalah.

Ivan Ljubič

Rojen v Javorju pri Podgradu, je umrl v 65. letu starosti. Od njega smo se poslovili januarja na pokopališču v Hrušici. Njegova življenjska in borbena pot je bila podobna poti mnogih primorskih Slovencev in Hrvatov; prisilna mobilizacija, kazenski bataljon, angloameriško taborišče v Alžiru CAMP CARABIBA, opredelitev za NOB, prehod v zbirno taborišče Gravino (Italija), vstop v III. prekomorsko brigado – tečaj topničarjev – prehod na Vis in sodelovanje v bojih prekomorske. Dobil je medaljo zasluga za narod. Iz JLA je bil demobiliziran 25. 11. 1945. Po demobilizaciji je delal kot skladiščnik v gradbeni stroki, od tega največ v SGP »Primorje« – gradbišče Ilirska Bistrica, kjer je dosegel priznanje »delavec jubilarant 25-letnik«.

Bernarda Grabnar

Aprila smo se na pokopališču Senožeti nad Zagorjem poslovili od tovarišice Bernarde, rojene 1903. leta v Prečni pri Čolnšah.

Bila je vestna sodelavka NOB od začetka do konca vojne. Pri njej so našli varno zavetje in hrano številni borci, ki so jo tudi pospremili na njeni zadnji poti.

Stane Dežman-Rade

Prvega aprila letos smo pokopali 56-letnega borca NOV in aktivista Staneta Dežmana.

Bil je terenski politični delavec. Leta 1942 se je priključil Zasavskemu bataljonu, nato pa brigadi Slavka Šlandra. Bil je tudi komandir kurirske postaje TV-29.

Po osvoboditvi je bil predsednik krajevnega organizacije ZB NOV in odbornik občinskega odbora ZB NOV Domžale. Bil je tudi član ZK in je aktivno deloval v vseh družbenopolitičnih organizacijah v KS Velka vas-Dešen.

Vinko Zalar

Rodil se je v Zdenski vasi. Učil se je sedlarske obrti pri Ivanu Brejcu, ki je bil že pred vojno član partije. Že takoj po prihodu okupatorja je še tesneje sodeloval z Brejcem. Bili so izdani. Vinka so odpeljali na Rab. Po kapitulaciji se je vrnil domov zelo bolan. Kljub rahlemu zdravju je vse do osvoboditve delal na terenu.

Bil je član krajevnega organizacije ZB NOV Videm-Dobropolje, kjer je delal, kolikor mu je zdravje dopuščalo, vse do smrti.

Jožefa Horvat

Na izolskem pokopališču so se 23. julija tega leta poslovili od Jožefe Horvat-Pepce, ki se je rodila leta 1895 na Jesenicah. Bila je terenska politična delavka na jeseniškem območju, pogosto preganjana in mučena, pa vendar ni nikoli klonila. Tudi po vojni je sodelovala pri graditvi domovine, kolikor so ji dopuščale moči.

Karel Škulj

Rodil se je 1908 leta v Ponikvah. Kmalu se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Leta 1943/44 je bil dodeljen v delavnice glavnega štaba. Po osvoboditvi se je vključil v delo krajevnega organizacije ZB NOV. Umril je septembra lani. Od njega smo se poslovili na pokopališču na Vidmu v velikem številu.

Ranki v spomin

Ranka Kavčič

Tragična smrt je končala bogato življenje Ranke Kavčič, nosilke partizanske spomenice 1941.

Srbkinja, rojena pred 56 leti v Mostarju, je po vojnih letih, ko je delovala kot skojevka v Beogradu in se borila kot partizanka v Bosni, leta 1946 prišla v Ljubljano, kjer je delala v centralnem komiteju Ljudske mladine Slovenije. Potem ko je doštudirala slavistiko, se je zaposlila najprej na viški gimnaziji in učiteljsku, nato pa pri svetu za šolstvo LR Slovenije, od leta 1963 do 1965 je bila tudi pomočnica republiškega sekretarja za prosveto in kulturo. Leta 1972 je bila imenovana za pomočnico generalnega direktorja zveznega zavoda za mednarodno znanstveno, prosvetno-kulturno in tehnično sodelovanje. V letih 1976 in 1977 je bila svetovalka v izvršnem svetu skupščine SR Slovenije, potem pa se je odselila v Hercegovino. Po katastrofalnem potresu v Črnogorskem Primorju, ki je razrušilo tudi njen dom, se je vrnila v Ljubljano.

Ranka Kavčič je doživel del svojega poklicnega dela posvetila sodelovanju z deželami v razvoju, še posebno kot pomočnica generalnega direktorja zveznega zavoda za mednarodno sodelovanje. Leta 1965 je bila vodja jugoslovanske delegacije na mednarodni konferenci UNESCO v Parizu, poznali so jo v Latinski Ameriki, v Vzhodni in Zahodni Evropi, kamor je vodila jugoslovanske delegacije in krepila mednarodno sodelovanje SFRJ z drugimi deželami.

Za svoje družbenopolitično in poklicno delo je bila odlikovana z redom za hrabrost, z redom bratstva in enotnosti s srebrnim vencom, z redom zasluga za narod s srebrno zvezdo in z redom dela z rdečo zastavo. Že ta odlikovanja govore o življenju in delu Ranke Kavčič, članice mestnega komiteja SKOJ 1942 v Beogradu in brigadnega sekretarja SKOJ v letih 1942 do 1944. Z enakim žarom, kot se je branila za osvoboditev domovine, se je vključila v njeno obnovo. Svoje znanje je nesebično razdajala, ne samo kot pedagog, ampak je kot družbenopolitična delavka aktivno sodelovala tudi pri povojnem razvoju Ljubljane.

Vsi, ki smo kdajkoli sodelovali z njo se zavedamo, da smo z njeno tragično smrtjo izgubili zgledno, razgledano in marljivo delavko, vselej pripravljeno, da svoje bogate pedagoške in znanstvene izkušnje posreduje drugim.

Prijetno srečanje na Dunaju

Druži nas enotno geslo: »Nikoli več fašizma!«

Na povabilo članov organizacije avstrijskega odpor- niškega gibanja na Dunaju je skupina šolskih otrok obalno kraškega-območja Kopra (Prade, Piran, Izola, Lucija, Sežana, Kozina) obiskala Dunaj. Tam se je mudila od 1. do 8. julija v spremstvu članov ZB ter učiteljev.

V nedeljo 1. julija dopoldne smo se odpeljali z vlakom iz Kopra na Dunaj, kamor smo prispeli zvečer okrog 21. ure. Na dunajski postaji »Südbahnhof« so nas pričakali gostitelji ter po skupinah odpeljali na svoje domove, ter nam nudili popolno oskrbo. Pri sprejemu so bili tudi predstavniki borčevske organizacije.

Dunajska organizacija je sestavila bogat program obiska. Tako smo si ogledali zanimivosti in zgodovinske znamenitosti mesta in okolice. Predvsem zanimiv je bil ogled Dokumentacijskega centra odpor- niškega gibanja avstrijskih rodoljubov proti fašizmu ter nekdanji sedež gestapa, ki je predstavljal strahotno mučilnico za borce proti nacizmu. Celodnevni izlet (v dne obiska) je bil določen za obisk zloglasnega koncentracijskega taborišča Mauthausen, ki leži zahodno od Dunaja.

S pravo pieteto so nam pokazali obeležje dokumentacijskega arhiva, ki predstavlja zgodovinske predmete, razne uradne dokumente, fotografije in mnoge dokaze iz odpor- niškega gibanja svobodoljubnih Avstrijcev, žrtev nacističnega nasilja. Med njimi so tudi mladi duhovniki in redovnice, ki so rekli fašizmu ne! Zasledimo tudi fotografije jugoslovanskih partizanov ter avstrijskega bataljona, ki se je boril med NOB na naših tleh.

Profesor Herbert Steiner ter Erih Fein, ki sta oba skusila večletno trpljenje v nacističnih taboriščih, sta nam orisala zgodovino nacizma. Sledil je ogled nekdanjega sedeža gestapa v Saltorgasse, ki je nosil tudi simbolično ime: »Kdor tukaj vstopi – ta se ne vrne«. Take in podobne spominske napise vidimo po tistih stenah, ki tudi neme obiskovalcu toliko povedo!

Mnogo pozornosti naših src je bilo deležno koncentracijsko taborišče Mauthausen, kamor nas je sprem-

ljalo več tovarišev dunajske organizacije in zlasti še predsednik Zveze Spodnje Avstrije Kotbauer, ki je še zlasti izkazal prijaznost in gostoljubje naši jugoslovanski skupini ter poskrbel za okrepčilo in dobro počutje med avstrijskimi »kameradi.« Po dveurni vožnji z autobusom smo prispeli v Mauthausen. Vodniki so nam na kratko orisali vsaj nekaj drobcev iz grozot nacističnih taborišč. Videli smo mučilna sredstva: plinske celice, krematorij ter pripomočke, s katerimi so delali »medicinske« poiskuse na živih ljudeh... Nemo govoril kamnolom, kjer so jetniki klesali granitne bloke in tam umirali.

Med spomeniki žrtvam 26. narodov je tudi jugoslovanski spomenik. Tam je naša mladina položila venec. Pripominjam, da so mladi položili venec tudi na obeh spominskih krajih na Dunaju.

Na povabilo je naša skupina mladih obiskala tudi sedež 10. dunajskega okraja, kjer nas je njen predsednik prav prijazno sprejel in nam v krajšem nagovoru pojasnil, da je 10. okraj najbolj napreden in da so v temu pripomogle socialistične sile.

Poudariti je treba tudi to, da so nas naši gostitelji povsod dobesedno gostili, pa naj je šlo za plačilo vstopnic v muzeje, malico, ali drugo. Družine, kjer so bili posamezni mladi nastanjeni, so bile še zlasti pozorne do svojih »varovancev«.

Ob večerih smo se shajali v prostorih Zveze internirancev (KZ Verband) v Angelia strasse. Naši nagovori in zdravice so izzveneli kot mogočna himna: »Ostanimo trdni prijatelji in tovariši, bodimo si bratje v boju proti neofašizmu, ki predrzno dviguje glavo, kjerkoli mu dopustimo! Da bi se ne ponovile strahote in zločini proti človeštvu, ki ga je zagrešil fašizem v drugi svetovni vojni!« Naši dunajski tovariši pa so še pristavili: »Vi, Jugoslovani, ste bili prvi močan granit v upor proti fašističnemu nasilju v drugi svetovni vojni in zgled drugim narodom. Ostanite trdni tudi v nadaljnjem boju proti nakanam današnje polprikrite neofašistične pošasti. Druži nas enotno geslo z vsemi svobodoljubnimi silami na svetu: »Nikoli več fašizma!«

ANGELA PRIJATELJ
Koper

Popravek

V zadnji številki našega časnika nam jo je v tej rubriki, v sestavku »Urški in Pavletu Kobalovima« hudo zagodel tiskarski škrat. Gre le za črko narobe, a pomen besede je res čisto drug.

V tretjem stavku drugega odstavka bi moralo pisati »**padlega borca**«. Za neljubo napako se avtorici članka opravičujemo.

Bitka, kakor življenje dolga!

O nekaterih netočnostih v knjigi s tem naslovom

O revolucionarnem in osvobodilnem boju Slovencev je bilo doslej napisano že mnogo knjig. Precejšnje število knjig je posvečeno partizanskim in drugim enotam narodnoosvobodilne vojske Slovenije, ki so v težkem in neenakem štiriletnem boju s sovražnikom izbojevale svobodo. Kljub navedenemu so in bodo tudi še v prihodnje pisane nove knjige o tem boju. Pisce poleg že opisanih zgodovinskih resnic zanimajo tudi doživljanja posameznih osebnosti v času narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije. Ker je čas od osvoboditve so danes precej odmaknjen, posamezni dogodki pa so v spominu že obledeli, so primeri, ko opisi nekaterih dogodkov, bojov in zmag povsem ne ustrezajo že predhodno opisanemu. Zaradi navedenega je spomine potrebno usklajevati z že opisanimi dogodki in jih šele nato objaviti ter tako preprečiti negotovanja vseh tistih, ki so kakorkoli sodelovali v narodnoosvobodilnem boju. Navedene trditve temeljijo na konkretnem primeru, ki ga v nadaljevanju tudi opisujem.

Ob čitanju pričevanj o revolucionarnem in osvobodilnem boju Slovencev, ki so strnjena v besedi in slikah v knjigi »**Bitka, kakor življenje dolga**« (II. izdaja v letu 1978) sem ponovno v spominu oživil dneve, ki sem jih preživel kot aktivni borec v osvobodilnem boju. Posebno so me pritegnila pričevanja tistih, ki sem jih osebno spoznal v partizanskih enotah, kot npr. v Gorjanskem in Belokranjskem bataljonu ter

v Cankarjevi brigadi. Ker sem se sam udeleževal pre- nekaterih borb v času od maja 1942. do 1945; mi ne more biti vseeno, kako je bitka, v kateri sem sam sodeloval, opisana, in katere enote so v tej bitki sodelovale. Tak primer je z opisom boja za uničenje belogardistične postojanke v samostanu Pleterje, kar opisuje Dušan Švara – Dule, ki je bil tedaj komandant 1. bataljona Cankarjeve brigade (stran 372 in 373).

K temu me je še posebej vzpodbudila obrazložitev k sliki (stran 373), kjer dobesedno piše naslednje: »19. in 20. februarja 1943. so Tomšičeva, Šerčerjeva in Gubčeva brigada napadle sovražno postojanko v samostanu Pleterje in v vasi Dolenja Brezovica. Na sliki je partizan v zavzetem samostanu.« Zadnji stavek navedenega je resničen, vse drugo pa je potvarjanje že ugotovljenih in potrjenih zgodovinskih resnic. Da je temu tako, nekaj konkretnih podatkov iz obstoječih knjig:

1. Monografija Cankarjeve brigade (Ljubljana 1975): v poglavju »Pleterje« (stran 104) prikazuje cilj in namen napada na utrjeno belogardistično postojanko v Kartuziji Pleterje, kakor tudi naloge Tomšičeve, Gubčeve in 13. proletarske brigade. Šerčerjeva brigada je bila tedaj zavzeta z borbami v Grčaricah in v Loški dolini ter na območju Mokra (Življenjepis Šerčerjeve brigade iz leta 1973 od strani 140 do 157), zato ni mogla biti prisotna tudi na območju Gorjancev. V monografiji je zapisan datum napada in tudi zavzetja postojanke ter katera brigada in bataljoni so pri tem izvajali glavne bojne naloge. Na strani 108 (1. odstavek) je napisano, »da je poglavitna in najtežavnejša naloga pripadla Cankarjevi« ter da so: »Cankarjevci napadli srdito in odločno«. Nadalje piše – navajam dobesedno: »V boj je štab poslal 1. in 3. bataljon, drugega pa so poslali na Ban, da je zavaroval kostanjeviško smer. Bataljona sta imela dva cilja za napad. Prvi so bila zadnja vrata, ki so držala na križni hodnik, bunker ob stari cerkvi in vrata, ki so držala na Apnenik. Drugi cilj je bil glavni vhod. Tu je bil na delu prvi bataljon, ki je prišel v obzidje po strugi majhnega potoka, medtem ko je prvo nalogo dobil tretji bataljon, ki je po lestvi preplezal zunanji zid in se začel tolči v samem samostanu.«

2. »Kartuzija Pleterje in partizani« – spomini 1941 – 1945 priorja Josipa Edgarja Leopolda- Lavova (izdani v letu 1953) v poglavju »Partizani napadejo Pleterje« (stran 61) konkretno navaja čas napada in potek borbe v samostanu, kot jo je občutil, da je Pleterje napadla Cankarjeva in nobena druga brigada.

3. Sam sem bil v 3. bataljonu Cankarjeve brigade in s prvo četo preplezal zunanji zid, ter se skupaj s s- borci začel tolči v samem samostanu.

Nekateri udeleženci tega »podviga« so še živi in nam ni vseeno, kako se opisuje vloga borcev in brigad kot celote v tako pomembni knjigi. Zaradi tega menim, da bi morali avtorji pričevanj v svojih spominih omenjati že dognane in opisane resnice o posameznih bitkah (tudi v Jelenovem žlebu, kjer sem tudi sodeloval) in dogodkih, ki naj bi jih sicer dopolnjevali, nikakor pa ne v celoti drugače prikazovali. S tem mislim tudi na obrazložitev k fotografijam. Poleg tega bi bilo tudi priporočljivo, da bi uredniki pričevanj, odgovorni za obdelavo pričevanj ter odgovorni uredniki bolj poznali že izdane knjige o bojih sloveskih brigad in drugih enot ter uporabljali besedila pri urejanju zgodovinskih pričevanj o revolucionarnem in osvobodilnem boju Slovencev.

Na koncu želim predvsem, da uredništvo na kakršenkoli način objavi popravek obrazložitve slike na strani 373, v prihodnji izdaji knjige pa sedanje besedilo opusti in napiše tako, ki ustreza resničnosti.

MATIJA KUJAR
Ljubljana

O »Španiji naše mladosti«

Sem eden izmed udeležencev potovanja po poteh španskih borcev in z zanimanjem prebiram nadaljevalko izpod peresa Milene Štrajnarjeve. Zahvaljujem se TV-15 in visoko cenim vaša prizadevanja, da se predstavi borce španske republikanske armade in še posebno naše borce, ki so se na mednarodnih barikadah pod praporom Cankarja borili za pravico našega in španskega hlapca Jerneja.

Tovariški pozdrav!

IVAN DOLINŠEK,
Reka

Juni 79

Preis: Schüler: 2.- /sonstige 10.-

Nie wieder
Faschismus!

Naslovna stran avstrijskega mladinskega protifašističnega glasila.

Odbor za organizacijo pohoda na Porezen organizira v sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami iz Cerklja, Planinskim društvom Cerklje, Gorenjskim vojnim področjem, brigado Srečko Kosovel in inženirskim bataljonom 31. divizije, v nedeljo, 19. avgusta 1979

Usoda Krvavičnikovih pobov

Ob vsem so bili predvsem ogroženi državnostni interesi knezov Celjskih. Oče Herman-Mogočni je kmalu obadva ujel. V grad Ojstrico pod Krvavico je najprej zaprl Friderika – nato pa še Veroniko. Po pripovedovanju domačinov naj bi stari veljak ukazal biričem, da so odpeljali Veroniko iz ojstriške ječe in pahnili, rodbini in posebno njemu nezaželeno vsiljivo, z vrha pečin krvavordečega skalovja.

Rdeče kamenje stene seveda nima nič skupnega z Veronikinim zapeljivanjem kneza Friderika Celjskega, ne z njeno nenaravno smrtjo. Dovolj znani viri govore, da so jo najverjetneje utopili v ribniku ob graščini Ojstrica. Obrise ribnika je mogoče še vedno najti ob nekdanjem upravnem in gospodarskem poslopju, pod razvalinami prvotnega starega ojstriškega gradu.

Bolj kakor nekoliko bridka usoda Veronike, ki se je zamešala v vladarske štrene Celjskih, je važno tisto, kar se je okoli Ojstrice godilo potem, ko so v zrelem srednjem veku izumrli lastniki... Politična in vsakršna drugačna moč davnih savinjskih silakov je bila doma na naših širših slovenskih tleh. Veliko sveta na slovenskem in sosednjem kajkavskem pasu do Medmurja, Zagorja, otoka Krka in Istre so že imeli v rokah. Tudi ni več nobenega dvoma, da so bili večjezični: govorili so latinski, nemški in tudi slovenski... Zato mirne duše lahko rečemo, da so bili naši pozno srednjeveški knezi in vladarji. Herman-Mogočni in njegov vnuk Urh-Konfederativni pa sta sploh imela širokopotezne državnostne načrte. Snovala sta jih hkrati s knezi iz Gorice. Zemljepisno sta načrte zastavila tako, da bi naši ljudje v njih lahko zanesljiveje igrali prej prvo kot zadnjo vlogo. Z ubojem Urha II. ali Konfederativnega, v takrat ogrskem Beogradu 1456, se je vse obrnilo. Ostalo je nekaj betežnih vizij na kralja Matjaža, ki jih samoodpovedno pripisujemo Ogrom... Urhova vdova Katarina, rojena Branković, se je morala s Celja umakniti na Zovnek in Ojstrico. Od tu se je s kakšnimi dvajsetimi zvestimi gradovi upirala habsburškim zavojalcem na vsem širšem Slovenskem in Matjaževim Ogrom v Zagorju onstran Sotle.

Urhov gradnik v savinjski Ojstrici se je med zadnjimi podal Avstrijcem... Habsburški cesar je na prisvojenih posestvih uvedel neusmiljeno zakupniško izkoriščanje. Bivši celjski in goriški podložniki so bili prvi, ki so se uprli. Bolj nagonsko, kot razumsko so uganili, da pomeni zakupništvo novo avstrijsko oblastniško izžemanje; razon njih in njihove dežele. Zato so šli podložniki Ojstrice v boj, zlasti leta 1515. Še posebno 1635, ko so punt sploh začeli in ga razširili po vsem Posavinju.

Razplet v kmečkem puntu 1635 je dovolj znan. Ob spopadih je tekla kmečka kri. Še več puntarjev je strohnelo v ječah avstrijskega cesarja, končalo na galejah, ali storilo drugačen bridek konec... Kljub temu in še marsičemu kar je sledilo, je odporniški duh tlel še stoletja.

Kakor, da črpa petstoletne izkušnje se je vnmel punt po letu 1941. V tem svetu polnem prastare romantike, nagradenih žalitev ter bridkosti, so se kot v posmeh starim izročilom o smrti, spočenjela nova junaštva. Zaživele so storije še povsem nepoznanih zvrsti. Njihov koren pa je prej ko slej bila potreba po neodžejanem kopnjenju in volji do nepotlačenega življenja.

★ ★ ★

Kadarkoli bi kdorkoli vzel v misel Krvavico in njene sosede Krvavičnike, bi v prvi vrsti moral ugotoviti: v tem, romantike in gorskega veličastja polnem svetu se je res nemogoče dolgočasiti, če znaš peti. A to so Krvavičnikovih fantje, ki jih je bilo za pol ducata, znali prav imenitno. Vsako prosto uro, in še med delom, so peli; pa med nami povedano – vmes kdaj pa kdaj še kaj malega poraubščali, po velikanskih gozdovih ojstriške graščine. Te hoste so bile polne vsake vrste divjadi in koga, ob taki priložnosti, ne bi zaskominalo?!... Če je kaj padlo ali ne, so peli, in potem spet špili po ohceti in žegnanjih. Sosed Guna pa je kot v tistem tekmovalju pesnikoval...

Po bližnjih kmetijah in zaselkih je Krvavičnike vse poznalo, pa naj se je svet nagnil bolj na zagorsko-trboveljsko stran, ali bolj na savinsko plat. Posebno Stanko je slovel. Kot kak skrivnostni črnošolec je po dvakrat na teden odložil motiko in vzel pot pod noge do doline. Od prve ravninske vasi pa kolesaril do deljske orglarske šole. Marsikdo, nevajen, da se kmečki fant s čim takim peča, je zmajeval z glavo ali pasel svojevtrstno zavist. Spravljivejši so jemali v misel brata Leona, ki se je kar pri ljudskih godcih izšolal za harmonikarja. Tako samorastniško pot so ubrali tudi drugi bratje. Le Stanko jih je hotel preseči s pravo orglarsko šolo.

Glave, ki so domala upravljale le težaške roke so si mislile: kaj se hoče delati boljšega kot smo mi. Drugi so se spet čudili tistim, ki jim je bil zagnanec všeč, tako da so navsezadnje vsi skupaj še pogostejše govorili o teh zanimivih pobih... Nenadoma pa je bilo vsega konec. V deželo so prišli Nemci. Pesem in glasbila na Vrheh so utihnili. Namesto njih so se kmalu oglasile strojnice – ne, še prej je trinajdesetletna vdovela in oglušela Krvavičnikova mama kdaj pa kdaj sedla za pianino. Zaigrala je prvem partizanom, kot je povedal Ivo Šorn-Bojan...

Po pisanju Lojzeta Požuna so se trboveljski ilegalci oziroma zametek trboveljske čete 12. julija 1941 pred hajko umaknili iznad Trbovelj k Sentlenardu, ali na Vrhe. Tu so se zadrževali okoli Krvavičnikovih do konca julija. Nakar so se prestavili na Vrhe v bližino Čemšeniške planine, predvsem na opuščeno posestvo pri Gornjem Krežet, kjer je bila uporabna štala. Na Čemšeniški planini je prišlo 1. avgusta do združitve trboveljske čete ali zagorske partizanske skupine v Revirsko četo.

Tudi na novo osnovana Revirska četa je bila pri Krvavičnikovih kot doma. Oskrbovali so jih s hrano in jim odstopili svojo orožarno v težko dostopni jami pod vrhom Krvavice. Orožarno so si izpopolnili ob polomu kraljevske vojske. Prvim ilegalcem so bili z eno besedo vsak trenutek in z vsem na razpolago. Ne samo Revircem, tudi Savinčanom. Že v zgodnji pomladi so šle iz njegovega arzenala prve puške za snujočo se oborožitev. Orožje sta prepeljala Lovre Pepel in Jožef Hanžič... Sodelovali so tudi s prvo taborsko odporniško skupino, ki se je izoblikovala že aprila. Stike je vzdrževal predvsem Ivan Kozmelj-Johan (Gustl), pa tudi gostilničar Ludvik Plavšak in drugi, kakor se je zvez spominjala tudi gospodinja pri Hostnik.

Mnogostransko sodelovanje bratov Krvavičnikov tako s Taborčani kot z Revirci je prekinila predaja enega prvih partizanskih dezerterjev – Franca Hrovata.

(Se nadaljuje)

Piše: Milena Štrajnar

13

»Sine, ne bova se več videla!«

Le še nekaj ur in poslovili se bomo od Španije. V hotelu Paris je vrvež. Zadnji nakupi, zaostale razglednice s pozdravi, klepet. Pogovarjam se s Stefanom Vargo.

»Z očetom ste odšli v Španijo, ko vam je bilo šestnajst let?«

»Z očetom! Ime mu je bilo Štefan in tudi moj sin je Štefan, leto dni ima.«

Štefan Varga, po rodu Madžar, se je rodil v Apatinu. Oče mizar, dninar. Živel so v predmestju Bačke Topole. Mama Marija je umrla, ko je imel šest let. Dobro se spominja zgodnje mladosti. Hodil je v drugi razred osnovne šole in videl, kako večer za večerom prihajajo k očetu možje. Brali so časopise, največ romunski »Korung« (»Naše obdobje«), se pogovarjali. Spominja se tudi, kako ga je brat Julio vprašal: »Pišta, za koga si ti, za gospodo ali za revne?« »Za bogate,« je bolj v šali kot zares odvrnil Štefan. Julio ga je začel tepsti in kar nehati ni mogel. »Ne vidiš, da v šoli bogati jedo krug in maslo, mi pa še kruha nimamo,« je kričal. Komaj ga je potolažil.

Štefan Varga starejši je bil komunist od leta 1927.

»Za vsakega komunista je čast zgrabiti za puško in se boriti za pravičnejše življenje,« se nama pridruži

Štefan Varga z ženo Marijo

Alojz Mikenauer in za trenutek prekine Štefanove spomine.

Alojz Mikenauer. V Španijo je prišel med prvimi: 15. avgusta 1936. Trikrat je bil ranjen. Spominja se Božidarja Maslarića iz Osijeka in prof. Vladimirja Čopića, ki ga je spoznal leta 1925, tudi Dušana Kvedra, Toma Brejca. O Paroviću govori z najlepšimi besedami: delavec, kožar... skromen in dosleden, kakršen mora biti komunist. Spominja se, kako je na lastno pobudo pobiral otroke španskih republikancev, ki so ostali brez staršev. Od štiri do štirinajst let so imeli. Dvestopetdeset jih je odpeljal v Barcelono, od koder so odšli v Sovjetsko zvezo.

»Veliko gorja je bilo takrat v Španiji,« sklene Alojz Mikenauer.

Z nami je tudi Stane Finžgar. Belchite, Quinto, Teruel. Kdo bi lahko vse to povedal! Takrat je imel dvajset let.

»Kje živite?«

Beseda ne gre iz ust. Čez čas: »V tujini, zamejski Slovenec sem.«

»Kaj bi nam povedali?«

»Še si želim domovine. To zapišite.«

Spet smo pri Vargovih. V Bački Topoli so živeli do leta 1929. Takrat je oče odšel za kruhom v Francijo, brat v Soboto, Štefan pa k stari mami. Na vse konce so se raztepli.

Leto 1933. Oče ga je poklical v Francijo in tri leta zatem je že postal član mladinske organizacije levičarske stranke. Spominja se, kako je oče organiziral dve stavki: 1200 kmečkih delavcev je stavkalo, sedemnajst kilometrov od Pariza. Največ sta se zadrževala v družbi madžarske komunistične emigracije in v njihovem glasilu »Libre parole« (»Svobodne besede«) je Štefan prebral, da se je v Španiji začela državljanska vojna.

Poleti je bilo, imel je petnajst let in pol, ko mu je oče rekel: »Ne pride v poštev... premlad si... delo imaš, kruh... ostani!« Štefan se je trdno odločil. Skupaj sta odšla.

»Oče ni hotel prevzeti odgovornosti zame, ponosen pa je bil na mojo odločitev!«

»Kakšen je bil oče?«

»Težko govorim o njem.« Misel zastane, oči so solzne.

Še brskava po spominih. Silvestrovo v Casa Ibanezu. Kako so jih domačini sprejeli, pogostili! K družinam so šli, po dva, trije. Tudi Štefan. Ko so zvedeli, koliko je star, niso vedeli, kaj bi od sreče. »Tako mlad si se prišel boriti za nas!« so govorili. Čudoviti ljudje.

»Ognjeni krst?«

Ni bilo lahko. Prvič je slišal besedo na juriš in skoraj je padel v sovražnikov rov. Še se spomni, kako so ga prosili: »No matar nos!« (»Ne streljaj!«) Štefan je takole odgovoril: »Nismo prišli v Španijo zato, da ubijamo... prišli smo se boriti za svobodo španskega ljudstva.«

»Pripovedujete otrokoma o teh dneh?«

»Vse bom zapisal. Hčerka že mnogo ve. Tudi Štefanu bom povedal. Dosti knjig je napisanih o naši borbi. Številke, gole številke. Imel sem stike z ljudmi. Če bi lahko predstavil del teh čustev, ki smo jim bili priča! To je tisto najlepše, to je treba povedati.«

»Kdaj sta se z očetom zadnjič videla?«

Bilo je 22. novembra 1936. Kot kurir glavnega štaba mednarodnih brigad je prišel v enoto, v kateri je bil oče. Odšla sta na krajši sprehod:

»Sine, ne bova se več videla.«

»Zakaj, oče?«

»Vedno sem se pošteno boril... vem, da bom padel. Čutim.«

Štefan Varga starejši je padel med prvimi, v hudih bojih na Teruel.

»In kdaj spet v kraje teh spominov?«

»Ko bo republika... takrat: hasta la vista, España! (na svidenje, Španija!)«

(konec)

Madrid, 27. aprila 1979

Nadaljujemo tradicije NOB

Mladinski pohodni odred »Partizanske delavnice 99d« je že v prvem letu delovanja opravičil namen organizatorja

Leto dni je, kar smo dali mladi v Iskri pobudo, da za uresničevanje zadanih nalog pri obujanju in ohranjanju tradicij NOB organiziramo skupaj z mladimi iz PTT in RTV mladinsko pohodno enoto. Na takšno pobudo nas je vodilo spoznanje, da se vse tri delovne organizacije izrasle iz istega jedra, da so pot rojstva in razvoja vsem kolektivom začrtali partizani-vezisti.

Ce po letu dni nekoliko osvetlimo dejavnost naše pohodne enote, lahko ugotovimo, da odred uspešno izvaja svoje naloge. V odred je vključenih več kot dvesto mladincev pohodnikov iz skoraj vseh krajev naše republike, saj so v njem zastopani mladi od Kopra in Nove Gorice do Maribora ter od Jesenic pa do Semiča.

Prav zaradi svoje razvejnosti se odred vseskozi srečuje z različnimi problemi, ki jih skuša štab odreda sproti reševati, tako da delo odreda nemoteno poteka. Vprašanje, katerega še do danes nismo uspešno rešili, je informiranje širše javnosti o dejavnosti odreda »Partizanske delavnice 99d«, pa čeprav imamo v svojih vrstah vključene mlade častnike.

Zato smo na zadnjem sestanku štaba odreda sklenili, da predstavimo prehojeno pot odreda:

Odred je zaprisegel 1. julija 1978 na proslavi

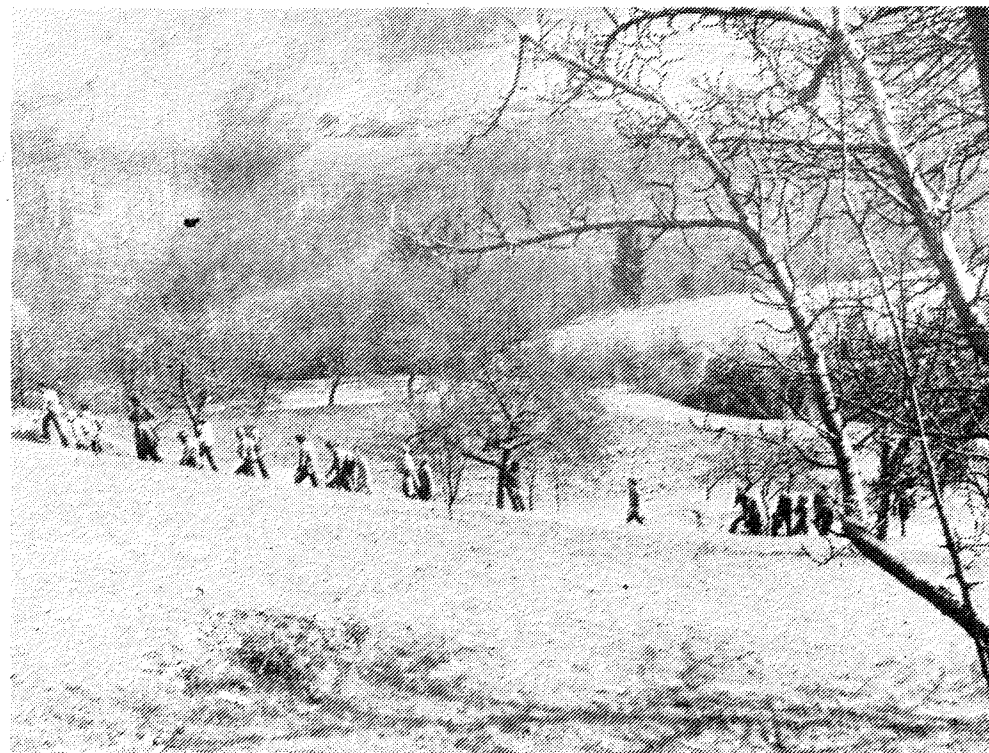
dneva borca in dneva Iskre v Skofji Loki. Tu je odred prejel tudi zastavo, ki mu jo je izročila podpredsednica RO ZZB NOV Slovenije tovarišica Dragica Rome.

MPO »Partizanske delavnice 99d« je imel prvi pohod že 9. maja »Po poteh partizanske Ljubljane«, ki se ga je udeležilo vseh 200 pohodnikov. Po zaprisegi je odred v jeseni organiziral dvodnevni pohod v partizanski Rog in Čermošnjice. Pri tem je potrebno poudariti, da smo se v smernicah delo-

vanja odreda dogovorili, da bomo organizirali vsako leto najmanj en pohod v dolino Divjega potoka, to je v okolico Starih žag in Čermošnjic, kjer so nastala prva večja organizirna jedra radijskih delavnic in s tem tudi naših delovnih organizacij. Pohod je v celoti uspel, saj se ga je udeležilo okoli sto pohodnikov, ki so se seznanili s slavno zgodovino Baze 20 ter celotnega partizanskega Roga ter tudi prvič videli temelje današnjih velikih kolektivov.

Zimske mesece so štabi smo ponovno organizirali pohod v Čermošnjice in Stare žage, kjer smo si letos podrobneje ogledali ostanke partizanskih delavnic. Konec junija smo organizirali pohod po obronkih Ljubljane, tako – da smo iz centra mesta šli mimo Gradu, Urha in Polja ter sklenili pohod v Zajčji dobri.

Letošnjih pohodov in akcij se je poprečno udeleževalo po okoli sto mladink in mladincev. Ob rob vsem naštetim akcijam je potrebno poudariti,

S pohoda na Janče in Tuji grm

Po poteh Štirinajste

Bilo je 6. junija, ko smo se pred našo šolo zbrali predstavniki pionirskih odredov naše občine. Krenili smo po poteh legendarne Štirinajste divizije. Pot nas je vodila tudi na grad Lindek, kjer je ta partizanska divizija pred petintridesetimi dnevi bila hude boje. Sedemkrat so partizani in Nemci menjali položaje. Grad Lindek so obdržali partizani in tako diviziji omogočili nadaljnji pohod. Na prostoru, kjer smo celjskim pionirjem predali spominski dnevnik in zastave, je bilo – tako pripovedujejo – vse krvavo... Zapeli smo pesem o Štirinajsti diviziji, se poklonili spominu padlih in se tako vsaj malo obdolžili borcem, ki so se bojevali za našo lepo domovino.

DOPIŠNIKI OSNOVNE ŠOLE STRANICE

odreda in bataljonov izkoristili za analizo delovanja, ugotavljanja napak in reorganizacijo mladinskega pohodnega odreda, tako, da smo dobili boljšo povezavo čet, kar se je že v pomladanskem delu pokazalo za pravilno. Pripravili smo tudi podroben program pohodov za letošnje leto ter ga polovico že uspešno izpeljali.

Dne 31. marca smo se pohodniki podali na partizanske Janče in Tuji grm, kjer so enote II. grupe odredov v maju 1942 izbojevale eno od pomembnih zmag našega NOB. Organizirano smo se udeležili tudi pohoda »Ob žici okupirane Ljubljane« ter v okviru programa za usposabljanje mladih za nalogo splošnega ljudskega odpora pripravili streljanje z vojaško puško. Konec maja

ti, da poteka dejavnost in aktivnost tudi znotraj posameznih bataljonov in čet.

Za zaključek naj povem še to, da so ti pohodi, katerih osnovni namen je ohranjati in obujati našo slavno preteklost, velikega pomena pri vzgoji mladitve za naloge splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Na pohodih se seznanjamo z orientacijo v naravi, krepiamo kolektivni duh, si ohranjamo telesno usposobljenost ter seveda spoznavamo slavno zgodovino naše narodnoosvobodilne borbe. Zato lahko še enkrat poudarim uvodne besede, da je MPO »Partizanske delavnice 99d« že v prvem letu delovanja opravičil namen organiziranja.

Avguštin Ciuha

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

V Črni na Koroškem Tv-15 pridno prebirajo

Oglasila se je Tončka Grabner, mentorica krožka narodnoosvobodilnega boja, ki deluje na osnovni šoli v Črni na Koroškem:

– Pišem zaradi prispevka, ki ste ga objavili v 29. številki TV-15 z dne 26. julija 1979 pod naslovom »Še bolj ljubimo domovino«. Žal je pri objavi nastala napaka. Na koncu piše, da so ga napisali člani krožka narodnoosvobodilnega boja iz Raven na Koroškem. To ne bo držalo. Kot mentorica krožka prosim za popravek, če lahko kar s ponovno objavo v naslednji številki in, seveda, s pravilnim podpisom ČLANI KROŽKA NOB NA OSNOVNI ŠOLI ČRNA NA KOROŠKEM. (Žal mi je, spoštovana tovarišica, in to toliko bolj, ker gre za krožek narodnoosvobodilnega boja! Ni jih prav veliko, vsaj tistih, ki se oglašajo na naši strani. Zdi se mi, da bi jih lahko na prste prešteli.)

In kaj je tovarišica Tončka zapisala v pripisu?

– Popravek je važen, ker je v njem omenjen domačin iz Črne in ker člani krožka na osnovni šoli v Črni na Koroškem pridno prebirajo TV-15 in se sleherne objave vesele. (Tega o prebiranju sem se razveselila tudi jaz. In če je v našem uredniškem predalu kaj obležalo iz Črne na Koroškem, me kar opozorite. Pobrskala bom, poiskala in objavila. Sicer pa je september pred durmi in z novim šolskim letom se boste, v to sem prepričana, spet pridno oglašali.

Za danes samo še: oprostite.)

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Še bolj ljubim domovino

Navdušeni smo bili, ko smo zvedeli, da gremo na izlet.

Najprej smo se peljali do Slovenj Gradca, kjer nas je pred grobnico padlih borcev čakal tovariš Potočnik. Pripovedoval je dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Najbolj mi je ostala v spominu zgodba osemnajstletnega dekleta, ki jo je granata hudo poškodovala. Borci so jo prinesli z bojišča. Hudo ranjena v sapnik je na kosček papirja napisala: »Rešite mi življenje!« Rešili so jo in ko je dodobra ozdravela, je nadaljevala boj za svobodo. V bližini šole smo si ogledali park Svobode in še posebno pozorno obstali ob spomeniku, ki ga je mestu poklonil tovariš Tito. Potem smo nadaljevali pot do Pavčkove bolnišnice, ki smo si jo ogledali z zanimanjem. Presečeni smo obstali, ko smo med fotografijami borcev odkrili domačina Rožanca.

Izlet smo sklenili v Partizanskem domu. Zdi se mi, da po tako preživetem dnevu še bolj ljubimo domovino.

ČLANI KROŽKA NOB NA OSNOVNI ŠOLI ČRNA NA KOROŠKEM

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

»Danes je teže
zaviti gor v hribe«

V spokojnem sončnem jutru se zdi, da je Gabrovo eden tistih krajev pri nas, »kjer jim dobro gre«. Rantova domačija in še vse ostale v vasi so bodisi prenovljene, bodisi so poleg starih pozidane nove hiše.

Rantov France se je rodil tu, tu je živel pred vojno, preživel večji del vojne in bo tukaj tudi, tako pravi, sklenil ta krog življenja. Za hišo je dobil posojilo zveze borcev in nekaj od zadruga. Za stara leta je »dokupil« leta in bo kmalu že prejemal pokojnino (prav dolgo rešujejo to njegovo zadevo v Kranju, že osem mesecev se vleče).

Beseda je okorna, pogovor večkrat pretrgan. Ni vaje pripovedovati o svojem življenju. Kadar spregovori o šestnajstih kravah v hlevu, ali pa o gospodarjenju in gruntu, je vse bolj živahen. Sin Andrej, sedemnajst let mu je (pa je že dolg kot ponedeljek), je doma in gospodar France upa, da bo na kmetiji tudi ostal. »Pri sosedu je fant, ki mu je še 25 let, kmetija je lepa, njegova, doma ima bolna starša, neveste pa še vedno ni pripeljal k hiši.« Tako modruje France in misli ob sosedovem na svojega sina. Kako znana je ta pripoved, že iz naših številnih obiskov po visokogorskih pa tudi nižje ležečih kmetijah po vsej Sloveniji.

»Pred vojno je naša vas štela 45 duš, danes nas živi tu le še 19. Nekoč je bilo 11 hišnih števil, danes jih je še 5. Tisti, ki se še preživljamo s kmetijstvom, zaenkrat vztrajamo.« Dela je seveda obilo ves dan. V hlevu, na polju, v gozdu... Vendar pa Rantov France meni, da bi bilo življenje izredno težko, če bi ne bilo gozda. Samo z živino in tistim, kar pridelajo, bi tenko pisali. Sečnja navzreje toliko, da je laže shajati.

»Se vedno menim, da smo bili (smo še vedno) hribovski kmetje pozabljeni in najočitnejši odraz tega je množično odhajanje v dolino.«

Kislo se nasmehne, v nerodnosti se pocukne za uho, ko pripoveduje, kako tja k njim ne zavijejo nikoli več tisti nekdanji borci, ki jim je vas dajala

med narodnoosvobodilnim bojem zatočišče, hrano in vse ostalo. »Tako je pač, svoboda je in kaj bi rinili v hrib, če jim ni treba,« modruje France. Po načinu, kako to pove, je vendarle čutiti, da mu je hudo.

Natančno se spominja, da je bilo 17. septembra 1941. leta, ko je drvaril v gozdu in prvič srečal dva partizana. »Nekaj smo že slišali o njih, prav dosti pa nismo vedeli. Eden tistih dveh, ki sem ju srečal v gozdu, se je kasneje še oglasil pri naši hiši, drugega nisem videl nikoli več. Za oba so kasneje pravili, da sta padla v Dražgošah.«

France Jamnik-Rantov

Že mesec za prvim srečanjem z borci je France spoznal, da ta vojna ne bo šla kar tako mimo in, da bo terjala tudi žrtve. Na nedeljski izlet so se podali na Lubnik (priljubljeno goro, ki se dviga prav nad Gabrovim). Poleg nekaterih domačinov-izletnikov so se v koči na Lubniku znašli tudi Nemci. Že na poti navkreber je France tova družčina srečala nemškega vojaka, ki je hitel v dolino. V koči so si komaj malo odpočili, ko je zunaj zapokalo. Nemci so začeli zasliševati domačine in siliti oskrbnika, naj gre ven, pogledat kaj je. Tako se je zdelo, da vedo o oskrbniku nekaj obremenilnega ter, da ga nalašč pošiljajo ven. Končno so ga tudi res porinili skozi vrata in kasneje se je šele zvedelo, da je padel zadet od krogel, ki so sikale proti koči.

»Že takrat je bil za partizane in to so Nemci morali vedeti. Nas preostale so začeli zasliševati in nas komaj, komaj spustili domov.«

Dogodki so se od tistega srečanja z Nemci na

Lubniku zelo hitro zasukali. Vsa vas Gabrovo je bila za partizane. V bližini je nekaj časa delovala karavla »Bukovje« (tako so tudi ilegalno imenovali vas gabrovo). »Nad našim hlevom se je kopicil sanitetni material, ki so ga tja za partizane nosili pokojna teta, sam pa sem iz Loke vozil s konji cele vozove – od hrane do vsega ostalega, kar so v mestu zbrali za partizane. Še puške sem nekajkrat vozil skozi ves loški trg, poln Nemcev. Pri naši hiši smo imeli tudi bunker, v katerem smo več mesecev skrivali dva ranjena in enega bolnika. Iz Loke so naši vodili zdravnika, da je ranjene oskrboval in jim pomagal. Potem pa, ko so borci ozdraveli in bi bili morali priti novi ranjenci, smo morali bunker opustiti (ker je nekdo, ki je vedel zanj, dezertiral).«

Štiriinštiridesetega je tudi France odrinil k partizanom, že leto pred njim njegov brat. Doma je bilo nevarno ostati. V Prešernovi se je boril in dočkal svobodo 1. maja 1945. v Gorici.

Takoj po vojni sem končal obveščevalni tečaj, administrativnega in še nekaj tistih kratkih tečajev. Tovariši so mi prigovarjali, naj grem naprej v šole. Mene pa je doma čakala kmetija. Ni bilo kaj izbirati.«

France se sreča s svojimi tovariši s terena takole vsaki dve leti enkrat – takrat, ko imajo občni zbor. Krajevna organizacija ZB Zminec-Log, kamor je včlanjen, šteje nekaj več kot dvajset članov: »Večkrat sem že predlagal, naj bi borcem, ki so padli na našem področju, odkrili vsaj skromno spominsko obeležje pa kaže, da za to ni denarja.«

Tako smo pokramljali s kmetom-borcem France-tom Jamnikom-Rantovim z Gabrovega pod Lubnikom. Prepričani pa smo, da bi bil pogovor še mnogo živahnejši, če bi se tam znašli nekdanji borci, ki so uživali gostoljubje vaščanov, ki so jih domačini vzeli medse kot svoje in ki se jih pogosto v pogovirih spominjajo (pa jih že leta niso srečali).

Bojana Žokalj-Jesih

Kaj je
zgrajenega v
Slovenskih
goricah?

Z zadovoljstvom je Franc Šetinc, sekretar predsedstva CK ZKS, poslušal poročilo o poteku del: **Doslej so brigadirji delovne akcije »Slovenske gorice '79« že zgradili 3800 metrov primarnega vodovoda in 800 metrov sekundarnega. Do konca četrte izmene, ko bo konec letošnje delovne akcije, pa bodo brigadirji zgradili še enkrat toliko vodovoda.** Trenutno je v tretji izmeni v Slovenskih goricah nekaj več kot 100 brigadirjev. Naslednja izmena pa bo močnejša, saj bi naj štela kar 150 brigadirjev. Na delovišču so tri brigade in sicer Danile Kumar iz Ljubljane, Jožeta Boldina-Silnega iz Kočevja in Miloša Zidanška iz Šentjurja pri Celju.

DELO – 2. avgusta 1979

Namesto izgube
– dobiček

Polna tri leta je nekdanje vodstvo Merime iz Kruševca opravičevalo slabo poslovanje z »objektivnimi« težavami. Največkrat so bili kot vzroki navedeni: pomanjkanje surovin, povečanje dajatev, moten uvoz in izvoz ter zastarela oprema. Tako je bilo vse do lanske jeseni, ko je zbor komunistov tega delovnega kolektiva – videč, da bo delovna organizacija zaključila leto z izgubo več kot 24 milijonov dinarjev – s prstom pokazal krivce. **Po tem je kolektiv sprejel 500 novih ukrepov za izboljšanje poslovanja, postavil 10 novih direktorjev in okoli 100 delavcev premestil iz režijskih del v proizvodnjo.** In – namesto pričakovane izgube je Merima že v prvem trimesečju letošnjega leta ustvarila akumulacijo v višini 10,5 milijona dinarjev.

NOVOSTI – 30. julija 1979

Dolarji na
smetišču?!

Na nedavnem srečanju strokovnjakov v Novem Sadu v okviru mednarodnega sejma »Kruh '79«, je bil objavljen podatek, da 10% jugoslovanske proizvodnje kruha konča na smetišču.

Ve se, da smo sladokusci, da imamo radi hrustavo skorjo svežega kruha. Ve se tudi, da ga kupujemo več, kot je potrebno. Naj bo, za vsak primer.

Naslednji dan ta stari kruh mečemo stran in kupujemo novega. Včasih to delamo z »opravičilom«, da je kruh suh.

Na široko smo naznanili načrt stabilizacije. V njem so zapisane v glavnem velike stvari, »malenkosti«, kakršna je ta s kruhom – ni.

Verjetno to tudi ni potrebno. Saj vsak pameten ve, kaj pomeni metanje kruha in (uvožene?) pšenice. Mar vse to ni vredno napore, da bi vsaj zmanjšali odmetavanje kruha.

Tovariši mlinarji, tovariši peki, tovariši potrošniki in drugi – se strinjate?

VJESNIK – 2. julija 1979

Do poslednjega
dinarja

Za zdravljenje zunaj Jugoslavije je bilo v prvih šestih mesecih letošnjega leta porabljenih okoli 35 milijonov dinarjev. Skoraj toliko je bilo v te name ne tudi odobreno: blagajna je, kot je

videti, izpraznjena – skoraj do dna. Preostanek uporabljajo samo za najnужnejša izplačila. Samo! Mimogrede omenimo, da je pomoč zdravnikov v tujini do konca junija letos iskalo 200 naših državljanov, največ v klinikah Švice, Francije in Nemčije. Resna pripomba: **da nihče v Jugoslaviji nima podatkov, kakšen je pravzaprav učinek zdravljenja naših državljanov v tujini.**

POLITIKA – 15. julija 1979

Vsi varčujejo

Ena izmed stalnih in ta hip prav gotovo največjih skrbi komunistov v armadi je tudi prizadevanje, da bi čim več prispevali k naporom vse skupnosti pri uresničevanju ukrepov ekonomske stabilizacije.

Vse enote in ustanove JLA so izdelale konkretne programe varčevanja, pri njihovem varčevanju pa so kar najbolj zavzeti organizacije ZK, mladinske in sindikalne organizacije, vojaški kolektivi in posamezniki. **Kot rezultat teh naporov so samo v letu 1978 prihranili 1876 milijonov dinarjev in 3,4 milijona deviznih dinarjev. Z deli v lastni režiiji so prihranili 808 milijonov dinarjev, z večletnim dogovarjanjem – 187,7 milijona, z opustitvijo manj pomembnih nalog – 115 milijonov, z revizijo odločb za gradnjo – 85,6 in podobno.**

Zastavili so vse sile, da bi naraščanje cen na trgu čim manj vplivalo na armadno porabo. Čeprav je pritisk za povečanje cen močno navzoč, so po zaslugi zavzetosti komunistov te zahteve omejili na realne okvire tako, da so dosegli precejšnjo pozitivno razliko med zahtevanimi in dogovorjenimi cenami: samo pri oborožitvi in vojaški opremlitvi in to v državi in tujini.

KOMUNIST – 13. julija 1979

Klerikalci

Na posvetovanju v Mostarju, ki ga je organizirala medobčinska konferenca SZDL je bilo opozorjeno na »okrepljeno aktivnost verskih skupnosti, ne samo v okviru v zakonu dovoljenih pravic in svobod, marveč tudi v smeri politizacije vere in zlorabe verskih občutenj državljanov. Mate Šalinović je dejal:

»Vztrajajoč na vsem, kar ločuje ljudi v imenu »njihove vere« in »njihovega naroda«, klerikalci na perfiden način spodbujajo versko nestrpnost in šovinizem, ustvarjajoč umetno delitev ljudi na vernike in ateiste. S tem žele državljanke vernike osamiti iz fronte borcev za samoupravni socializem in jih konfrontirati z državljani ateisti.

SVIJET – 16. julija 1979

Manj papirnatih
sklepov, pa več
aktivnosti

Izkušnje potrjujejo, da se komunisti v osnovnih organizacijah še preveč radi zatekajo k opisovanju problemov, k vzornemu nizanju nalog v akcijskih programih, potem pa ne najdejo načina, kako bi jih uresničili. **Zato je predsednik CK ZKS France Popit pogosto opozarjal, da po nepotrebnem stvari še bolj zapletamo, namesto da bi jih reševali po naravni poti. Bolje je imeti manj sklepov na papirju, pa več organizirane dejavnosti. Tako lahko razkrijemo tudi tiste, ki v besedah pritrjujejo samoupravljanju, s svojimi postopki pa ga ovirajo. Očitno lahko samo odločna in organizirana aktivnost komunistov resnično spreminja razmere.**

DELO – 20. julija 1979

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG